
2020010002282

విశ్వనాథ పంచశతి



విశ్వనాథ సత్యనారాయణ

విశ్వనాథ పంచశతి

విశ్వనాథ సత్యనారాయణ.

ప్రథమ ముద్రణము
ప్రతులు ౧౦౦౦

విజయ - వైశాఖము.
1953

వరలక్ష్మీ ముద్రాశాల, విజయవాడ - 2



అంకితము



కీ॥ శే॥ కొమర్రాజు లక్ష్మణరావుపంతులుగారికి

అధునాతన సంస్కృతికిని
ప్రధానబీజమ్ము నీవు పాండిత్యపయో
నిధి వీవు మార్గదర్శక
సుధారుచివి నిన్ను మఱవఁజొచ్చిరి యాంధ్రుల్.

ఆంధ్ర విజ్ఞానసర్వస్వ మద్ది నీవు
మొదలుపెట్టితి మా కది కుదురలేదు
ఆంగ్ల విజ్ఞానసర్వస్వ మట్లు దాని
వెలయఁజేతుము క్షమియింపవే! మహాత్మ!

నీ రచిత వ్యాసంబు లు
దారంబగు నీకు నాత్మదర్పణముల్ నీ
సారమతి ముద్రగల్గిన
యారంభంబులగు విజయ మగుత మహాత్మా!

సంఘ సంస్కారభావ మిశ్రమముగాని
యచ్చ సంస్కృతి నీ యాత్మయందె వెలిఁగె
యచ్చ సంస్కృతి తెలియని యాంధ్రజాతి
యాధునిక మిది పలుత్రోవలై చలించు.

ఉర్విలోన మహాకవి యోగినంటె
వాఁడు సర్వమ్ము భావనావధిగఁ జూచు
నల్పులంబోలె బ్రతుకులో ననుభవించి
ననుకొనుట వట్టి పామరమైన యూహ.

ఒకరిమీఁదఁ గోపమ్ము లే దొకరిమీఁదఁ
ప్రేమ లే దూరక చమత్కరించును కవి
ఔర! యీలోక మిది చమత్కారమయము
ఎల్ల కాలంబులందున నెల్లచోట్ల.

విశ్వనాథ పంచశతి

ఏకనటుండై ప్రకృష్టసాహిత్య మొస్గి
సర్వవిఘ్న ప్రతారణ జగ్జరుండు
'నందమూరాయన' సన్నపూర్ణాంబికా స
నాథుండై యేలికొను విశ్వనాథ శివుండు.

కొన్ని వ్యంగ్యముల్ ధ్వనులును గొన్ని వట్టి
వర్ణనలు కొన్ని రమణీయ వాచ్యసరణి
బహువిధంబుల వ్రాసెదఁ బంచశతి న
తార్తి హరుని విశ్వేశ్వరు నంజలించి.

ఒకకంట సున్నమును వే
ఱొక కంటఁ బెల్లమన్న యొప్పుగ సూర్యుఁ
డొకకన్ను తుహినకిరణుఁ
డొక కన్నిక లోక మెట్టు లుండును తండ్రీ !

ఒకచక్రము మేడ మరిం
కొక చక్రము గుడిసె బండి యొడుదొడుకగు నొ
న్నొక బోల్తాపడుటయు గతు
కుడు పడుటయు సాఁగుటయును గూలఁబడుటయున్.

ఇంత ముద్దుతోడ నెంత రోసమ్మైన
నొప్పఁగలుగు శక్తి యమరియుండ
శౌరి యింతవఱకుఁ జెప్పించవచ్చును
రాదటంచు లెక్క యేది? నీకు.

పోరులాడి భార్యఁ బుట్టింటినుండి తీ
సికొనివచ్చి రైలుస్టేషనందు
నువిద, మగఁడు, ప్రేమయును గోపమును దోఁపఁ
జూపు లొకరి నొకరు చూచుకొనిరి.

మనయింటి కెదురుగా నుం
డినవారల కూఁతునకును సజముగఁ దేలుక-
ట్టిన దని యడిగి తెలిసికొని
వనరుట నీ జాలిగుండెవలననె ప్రియుఁడా!

వానికి సంఖ్యాశాస్త్ర
జ్ఞానము మిక్కిలి పరీక్ష 'నంబరు' తనదిఁ
గాని దని మిగులఁ జదివియు
హానిని శంకించి, యప్పుడె 'హాలును' వెదకెన్.

నన్ను నీ గర్భపట్టి యుండెదను, నన్నుఁ
జూడనే లేదు నీనాడు నీ సుదతి పుట్టి
నంట పో నవ్వె కంటిని నేను మిమ్ముఁ
జూచితిని నీనాఁడ నన్నెప్డు చూడలేదు.

హాస్యమునను నల్వ్రు రొకతెనుఁ బట్టింతురు
సొంతమగఁడు వట్టి మేదకుండు
సుదతి కంటిబిగువుమాపు లేర్పడినను
ఎవఁడు వాసికొట్టి కేఁగబోడు.

క బిఱుత సిగ్గుపడుచుది యమ్మవచ్చి
నట్టి వంకాయ లేమొ వ్రేళ్ళంత సన్న
మేరు నీ వ్రేళ్ళు, వంకాయ, లింత లైన
నమణి వ్రేళ్ళు లేన్పరుపంగరానియంత.

ఎద పలుచని గంధపు దీనత
మది నగుమోము నేల పలుకవు మదిరాక్షీ? నీ
రోదన బరువౌ కంటకు బరువై
మునుఁగ కను నీ పిఱుఁదులందు ముదరా వచ్చెన్.

పేరంటమునకు వచ్చిన
వారి పసుపు తాల్చినట్టి పలుకుఁ బోగడ మీ
నేరిచినయంత నేరువ
హారా! నీ మాడువార మయ్యాను ప్రియుఁడా!

కొన్ని గోష్ఠనుండి కోమలికిని నీవు
నొకరిమీఁద నొకరి నుండవచ్చు
పాసగువేళ నేర్పునస లేకయుండిన
గిడసవారి మరుఁపు బెడిసిపోవు.

గడుసులు నాయకు లసి పే
ర్వడసి కులములందు దేశభాగములందున్
గడనకయి కీర్తికయి యవి
విడివిడి వసి ద్వేష మెట్లుఁ బెంతు గలంతులన్.

ఓయి! మనసుకాడ! యొకవేళ సాహస
మ్మాచరించె దేస ఆచరింపు
పరువు గలిగినట్టి పడతులయెడలఁ, గా
దాయె నేని అవ్వ యనుచు లేదు.

పరికి-యింటికి మఱి క్రొత్తవార లెవరో
యద్దె కరుదెంచి రంచుఁ బూ లమగఁబోయి
వానరమువోని యా మగవానిఁ జూచి
లేమ పూ లమగంగఁబో లేదు మఱల.

నుమాసు దొ్రగనిసంజయుఁ గొంత తెలుపు
తిరుగ శశిశోడ పడమటిదిశ నెలంగ
కోపము ప్రసన్నతయు రెండుకూడ మగనిఁ
గలియఁజేరంగఁ జను కులాంగనయుఁబోలె.

గొప్పవారలు మఱి వారుకూడ నిట్లె?
అనెద వేటికి? నా గొప్ప యనఁగ నెందు?
చదువు ధనమును నధికారసరణియందు
కామమును క్రోధమును శాంతి గనుటఁ గాదు.

అతఁడు పరదేశ కవిగ్రంథ మందుకొనిన
గుణములే గుణమ్ములు తాఁచుకొనఁగలేదు
అట్లనె స్వదేశకవి గ్రంథ మందుకొనిన
మఱియుఁ గనవలె వాని విమర్శశక్తి.

కార్శ్య మైనపిదపఁ గమలాక్షి, ప్రియభర్త
తన్నుఁ జూడరాఁగఁ దపసినంతఁ
బూలుకోసి తెచ్చి ప్రోయి రాఁజవేయంగ
నుప్పు నుప్పు మనుచు నూఁదుచుండె.

మీ యింటను మా యింటను
వేయిజనము సిండి గొల్ల వేళల నుండెఁ
నీ యా పూఁపులు పీటఁ
బోయెడు నాఁడనునను చార బోసినయట్టుల్.

అట దోఁటవారి బాలిక
యటు నిటు కన్నెత్తిచూడ దరిగెడువారిఁ
చిటికె విసిపించుకో ద
కుటిలాలక మగఁడు నవ్వుచుఁ జూడంగఁ.

శేషు కెంత సిగ్గు లేదు, నా యెదుట న
దేమి చూపు మరి య దేమిమాట
నెలత కైన నంత నీమీఁద నుండిన
వచ్చి భార్య యెదుట వలవవలెనొ?

నాకు నలుఁబదియేండ్లు లున్న నని నీదు
భావమో యేమొ కట్టుడుపండ్లు నాని
నెల్ల తలకు రోజును రంగు వేయుచుంటిఁ
జంత చచ్చినఁ బులుసు చచ్చినదా! పటుచ!

ఇంతి! నీవు పుట్టినింటికిఁ బెండ్లికి
నరుగ నీదు మేనయత్త కొడుకు
వచ్చు నీవు గాని పగలు రే మీా యమ్మ
నొక్క-యింత విడచి యుండఁబోకుఁ.

పడతి ! నీ గృహోత్కన్నుల కొడుకు మాదు
నింటి కరుదెంచెఁ బుస్తక మ్మదొ యడుగ
వెదకుచుండఁగ నే యట్లు బెదరిపోయి
పిలుచు చున్నంతలోఁ బర్వువెట్టి వచ్చె!

నెల ప్రవాస ముండి తెలినుర్వులం గ్రమ్ము
చింటి కరిగి సతి బహిష్ఠఁ గాంచి
పతియు నిలచి జాతిప్రతిమకాఁ గామాగ్ని
బొగ్గు మిగులనట్టి బూది యయ్యె.

సంఘమందు నెట్లొ సారస్వతంబున
నట్లె యట్లుఁ డొక్కఁ డధికుఁ గీర్తి
పాయఁ బలుకునేనిఁ బోయెడి మరియాద
గాని వాని కేమికలుఁగు జెపుమ.

వేయిపూకలు నష్టమ్ముపోయి పిచ్చి
యెత్తునందాక నగు వానిపాత్ర జేల
రేపు లాభమ్ము పదివేలు తోప నాఁడు
సాఁగు గర్వమ్ముముందు నీ నాఁగఁగలవె?

మునుపు వెలుతురులో నెంతయును భయంబు
పూని చూపులకును నాఁగతేసి చెలియ
యెదురుగా నిల్చె చీఁకటిమడుగునందు
నిపుడు చూపులవెనుక మ ఱేమి కలదొ!

ఔనె విరహిణీ! యీ మలయానిలంబు
తా విమానంబుగా వచ్చి తగులఁబెట్టు
చల్లఁగా నుండు నిచట పంచాదియందు
“ఎయిరు రెయిడు షెల్టరు” సుమీ యిల్లు నూఁతి.

ఇంత యిలు వీడనట్టి శుద్ధాంతకామి
నులకు మరియాద గల మనుష్యులును భర్త
యొక్క-మిత్రులు చాటున కొదుగవలసి
నట్టివారలు తక్క-వా రాత్మజాతి.

ఔరా! పెండ్లము! ఊరున
నూరేగింపునకుఁ గ్రొత్తయుడుపులు వలయుఁ
కోరిక గల పతి నాకడఁ
జేరెడిచోఁ బసికిరాసి చీరలు చాలుఁ.

బండుగుల నా మహాకవి ప్రతిభపట్ట
రాసి దైనది యింతమాత్రమ్ము వరుస
యైనఁ జాలును తాను బ్రహ్మయును వార
లో! సరస్వతులే! సత్యలోక కథలు.

మెల్ల నేహాది తిరుగని పిల్లవాఁడు
కాళ్ళపై వంగి సందుగాఁ గాంచు చుండఁ
దాను కొట్టిన, నవ్వెడు తండ్రిఁ గాంచి
యింతి వలపు చిప్పిలునట్లు లీసడించె.

ఆమె పదియేండ్ల కొడుకుపై కంగజూండె
కాని లోనూహ యెఱ్ఱయేగాని లేదు
పందకొడుకులు కొరికితి నాఁడు తిరిగి
కొడుకవలె నన్న యూహయే యెఱుఁగఁబోఁడు.

ఊరిభార్య లెల్ల నూహించి యామె మం
దంబుతో నిడిరి శ్మశానమందు
నట పిశాచకాంత లాలోచనముచేసి
పడతి మఱల నూరినడుమ నిడిరి.

తనువున నత్తరు రాచుక
ధనికుఁ డొకఁడు వీథిఁబోవఁ దగఁ బురి దుర్వా
సనఁ బోఁగొట్టుట కని యా
తని యౌదార్యంబు మెచ్చెదరు భూమిజనుల్.

వార్ధకంబున యౌవనవతికి మగఁడు!
నీవు నీటును చదువును నీ ధనంబు
వలదు యువతికి జిహ్వకు వలదు పరిచ
శంబు, సంగీతమును, శీతలాసలంబు.

వ్రేళ్ళు వ్రేళ్ళు తాఁకి పిక్క పిక్కయు నాస
బుజము బుజము రాచి సోల్చుకోను
రైలులోన త్రొమ్ము రాచినప్పటి కైన
నులికిపడియెఁ బల్లెటూరి పిల్ల.

స్కూలుపిల్లల మిస్సమ్మ చూడు మదిగొ
రాలిపడు కొంగరెక్కయుఁబోలె నడచు
ఉన్న సుంతయుద్యోగము నూడినట్టి
నాయజన్మ పాళీలేని కలమువోలె.

చిన్నయుద్యోగ మిమ్మని చేరఁబోవ
బ్రాహ్మణుఁ డవని గుమ్మమ్ము పారఁదోలె
బ్రాహ్మణుండె కలెక్టరు వచ్చినంత
నడుగు నడుగున వలిపపు మడుగు లొత్తె.

అవునె మఱి కరివేపాక ఁటంచు నీవు
నింటిచుట్టును తిరిగెద వెన్నిసార్లు
కుంది! నీకును పైమండ లందవాయె
సగము నంగుళ మైనను సాఁగవాయె.

రెండవు గోళమ్ములపై
రెండవుగోళములు తిరుగుకీలిని "సర్కస్"
పెండాలున నున్నట్లుగ
నండజగామినియు నడచు నందము కంటే.

వాఁడు పత్రిక పెట్టెను వ్రాసె కేమి
చదువువచ్చున టంచుఁ బ్రశ్నయున? విన ది
నమ్ము వాఁడు విప్పెదు పురాణమ్ముముందు
మూఁడులోకంబులును డీలుపోవుచుండ.

ఊరిలో వాని కులకాంత యుండినపుడు
ప్రొద్దుటనె వంటయింటిలోఁ బొగలు తోఁచు
నతనిభార్య పుట్టింటికి నరిగెనేని
పగలు పగలు చావడియెల్ల పొగలు పొగలె.

అగు నదృష్టమ్ము దురదృష్ట మద్ది యిదియు
నద్దియని యొక్కొకప్పుడు నిట్లు చూడు
హాసుకత్తియ రాణి తా నభిలషించె
నతని మఱునాఁటినుండి వాఁ డసలె లేడు.

రైళ్లు రేడియోల్ తంతివార్తలును గలుగు
కాలమునఁ జిత్ర మింత దగ్గరయు నైన
నచట మా యూరఁ గొంపల నార్పినట్టి
యతఁడు మీ యూర నింత వేదాంతి యెట్లు?

అధమకోకిల లెల్ల వాయసము లైన
మనము పెంచెడుచోఁ బెరిగినవి; వాని
కూఁత పంచమస్వర మఁట! కొసకు నేఁడు
స్వరములందున మనల ప్రసక్తి లేదు.

ఘనుఁడు క్రొత్తఁగ వచ్చె నింగ్లాండునుండి
రాతిరి భుజించుచుం దుమ్మె, మాత తలను
నీళ్ళులం జిల్కి "యెచట జన్మించితి" వన
డాబుగా గ్రీసువిచ్చి లండనులు చెప్ప.

అడిగెఁ గొండవీఁట నప్పుడు శ్రీనాథు
డీవు కవివా యనుచు నెవరినోను
అడుగు నేమొ యిప్పు డతఁ డున్న మీ యూరు
వచ్చి పత్రికాధిపతివా యనుచు.

మఱియు పయి యధికారియు మంచివాఁడ!
యంచు నడిగెదవా! చాల మంచివాఁడు
పేర్మిఁ గొత్త గుమాస్తా విభీతదృశకుఁ
బంపినాడు బనారసు పట్టుచీర.

అల దుకాణముపై నమ్మునట్టి యతివ
ముఖముచూడంగ యువకులు మూఁగు చుండ్రి
ప్రియపడి యొకండు దమ్మిడీ పెట్టి కొనఁడు
చేయి తగులునో యన్న భీచేత సుదరి.

వారి కులమున లేదన్న వాక్కు లేదు
తండ్రులతరంబు పుత్రులతరము రెంట
ఎల్లతంత్రులకును చేతి కెమ్ము లేదు
కొమరులకుగాని రక్తమాంసములు లేవు.

కొందఱకు మైత్రి నెఱపెడి
కందనకాయయును నసలె కలుగదు వారు౯
చందిరుని వెలుఁగునవ్వుల
నుందురు జాగ్రత్తపడవె యో మృదుప్రకృతీ!

మొదల, బిరుసైనకన్నుల యెదుటఁ జూపె
వనరుహాక్షి సంబాళించుకొనఁగలేదె
ఊహామెయి నీవు చీరకొంగొడిసిపట్టి
నింటి కరుదెంచి మఱి తమాయించు నిపుడు.

పూర్వ మిద్దఱు చెలికాండ్రు మొదటివాఁడు
పరులకొంప లారిచి తిరుపతికిఁ బోయె
వీఁడు దుష్కార్యములును దుర్విధులు చేసి
నాచమించు సహస్రగాయత్రితోడ.

పతి దైవ మ్మను నర్థము
సతియు క్షణము క్షణమునందు స్వార్థకపరచెన్
వ్రతపుం బీటలపైనను
పతి నంటుక యొకటై గగురుపాటై యునికిన్.

ఇచట దిబ్బవెట్టి యచట పాయను తీయు
నేఱు చూచి యతఁడు నూహ పంచె
తన్ను నమ్మియుండి యున్నాళ్ళు నేఁటికి
పరుసిరొద్ద నున్న తరుణిఁ దలఁచి.

అమృత మన నెట్లు లుండునం చడిగె దీవు
సకియ! యది నీకుఁ దెలియు టసంభవంబు
చంద్రునకు నెట్లు తెలియును చంద్రుఁ డింత
చల్లఁగా నుండు నని, యది జగ మెఱుంగు.

మగఁడు దాసిని రమ్మని మగువ యేను
దాసతల్లిని రమ్మని తమరియింటి
యందుఁ బనిచేయుటకుఁ దగవాఁడ నవ్వి
తనకు శాపిలులే దనె దాస తల్లి

ప్రాణనాథు బొమ్మపైని మేల్కొనియుండి
కన్నులార్చఁ గంటి వెన్నెలలను
మెలఁత! శాతి రెల్ల మేఘాలు క్రమ్మెను
ఉఱిమె, మెఱసె, యట్టె కురిసె ననెదు.

నమ్మ వాపిరిగొట్టుకొనంబు గాని
చిన్నమెత్తైన మఱి సాహసింపలేదు
నదికి స్నానమ్మునకు వచ్చినాడు మున్న
భయ మటంచును నీటిలోపలికి డిగను.

బావ! "డార్విను" చసపోవఁబట్టి నయము
వాఁడు చేసిన పరిణామవాదమందు
దొరకలే దఁట లంకె ఆ దురుసువాని
అట్టె నన్నుఁ బట్టుకొని లంకె యనియ యుందు.

వనిత! నీ వల్ల చివురాకువంకఁ గనకు
అది మదను నైంద్రజాలికు పదనుబాకు
ఎన్నిరూపాలు దానికి నిప్పుడు కత్తి
అంత పులినాల్క యంతలో నగ్నిజిహ్వ.

'శాధిమా' మ్మని పడమటిశాస్త్రిఁ దూర్పు
శాస్త్రి నడిగితి నితఁడు భాష్యములు, నతఁడు
త్రెంచి రష్యను గ్రంథముల్ విప్పినారు
పిసరుసారాంశమును తేల్చిపెట్టకుండ.

నీకు నుద్యోగ మింతయు లేక నాలు
గేండ్లుగా స్నేహితుల బిచ్చమెత్తు చుంటి
వీధివాకిఁట నిలచిన బిచ్చగానిఁ
గూలి సేయరాదా! యని కోపగింతు.

దాని కదే దీప్తి కిదే
దేని కదే వాసి పాండితీమహిమంబుః
వానిప్రవర్తన, బోధ
స్థానంబులు రెండుగావె! తానును! శిష్యుల్.

వీధి పంపుకాడ వేయిబిందెలు నొక్క
మొగిని నిండినట్లు పొంగిపోదొ
తాను మన్మథునకు మేనత్తకొడు కేమొ
అతఁడు వచ్చి కాళ్ళులందుఁ గడుగ.

ఓయి! మా తోటలో నున్న కోయిలమను
గొంతులోన సన్నసిజీలు కొఱంతవోదొ
అద్ది విరహిణి కాఁబోలు నక్కటకట
మంట విప్పాయెఁ దినుటకు మూఁవిచివురు.

అల్ల యాంబోతుకడ నెవ్వయైన యాత్రఁగ
గట్టివేసిరిఁ తొలఁగిపోఁగాక యుండ
తొలఁగిపోవదు గుమ్మాన నిలచి క్షణము
చెయిదిఁ దిమిరంపుగుబ్బల వయసుకత్తె....

పొలతి! పతితోడఁ బోరాడి బుట్టినింటి
కరుగుదెంచితి వేఁడాది యయ్యె నెవఁడు
గాని నీవంకఁ గన్నెత్తి కాంచరాదు
అట్టి నీ తలయంతయు నట్టకట్టె!

ప్రథమభార్యను రాచి అంపానఁబెట్టె
నతని కీయను నా కూఁతు ననుచు నీవు
నెఱుఁగక వచింతు, నీ కూఁతు నిచ్చి చూడు
అతని నెత్తిపై దేవత యగునుసుమ్ము,

మూర చాలియు చాలని చీరకట్టి
చిన్న చెంబుతో నీళ్ళలు చేదుకొనఁగ
నెన్ని సారులు వచ్చినో యింతసిగ్గు
పడుచుఁ బడుచు శృంగారపు బావికడను.

గొడ్డు వచ్చిన వేళయుఁ గొమ్మ వచ్చి
నట్టి వేళయు; రంభ యా నతని భార్య
కాపురమునకు వచ్చెను ప్రాపకములు
సింతలో వాసి కవి యెన్ని యెన్ని దొరకె!

అటు వరుస వెలవెలందులు
నిటు వరుసను లేచివచ్చి నెలనాగలు తా
నటు గడప గడప ముసలిది
యిటు పెంపుడుకుక్క-పిల్ల లింటింటఁ బడిక.

వాని కులములోని వనితల యూరిలో
నడక నీకుఁ దెలియు నాకుఁ దెలియు
ఇతరకులము వారి యింతులఁగూఱిచి
వాఁడు చూడు మాట లాడుతీరు.

భూపతులు విష్ణునంశను బుట్టి రనఁగ
నవ్వేదు సమానములు లక్షణములు చూడు
తల్లక్రిందులుగా నీవు తపసుచేయు
దర్శనమె కాదు మఱి వరదానమున్నె.

జిలుగుపయ్యెద గంజికుచ్చెలలమోఁత
గందమును మల్లెపూవుల కమ్మతావి
కలసి నడచుచు నున్నట్లు కానిపించు
బండువెన్నెలలోపలఁ బయన మెటకొ!

నీకుఁ జలివేయ దనుటయు నిక్కువంబె
ఒడలినిండుగ నంత బొచ్చున్నయట్టి
జంతువునకును దేనికిఁ జలి ఘటిల్లు
వైష్ణవుఁడు గోష్ఠియును గానివారలకును.

రయిలులోఁ గూరుచున్నట్టి రమణియొక్క
కోఁతివలె నున్న యేఁడాదికొడుకుమీఁద
దాను శిశువులపైని వాత్సల్య మెంత
నెఱపవచ్చునో యంతయు నెఱపె నతఁడు.

క్రొత్తపెండ్లము మగఁడైన కొడుకు తనదు
తల్లిఁ బొరుగమ్మఁ దోడిచ్చి తనకు జీత
మల్ప మైనను శ్రీశైలయాత్ర కనిపె
ముద్దుకోడ లందిచ్చిన మూటతోడ.

మేడమీఁద నాను మేడక్రింద నతండు
వేసినట్లు చేసి తీసినట్లు
దృష్టిగనులై కాసి ధృతిః నేటవాలైన
మేడమెట్లు నెక్కలే డతండు.

నాలుగుపుట్లుం బండఁగ
నాలుగుకుంచాలు వి త్తనము చల్లుదురో
శోకక! యీ చదు వేమిటి
కాలి మిగిలి నాము వేసికొనిపోవుఁజూవినా!

రంభవలె నున్న దని సంబరమ్మునఁబడితో
దాను పెండ్లము గని, కాపురాని కామె
వచ్చుచును దోడఁ గొనివచ్చె బసివశేరుని
చీలిజగడాల చిల్లికజ్జాలవాని.

అందమైన భార్య యైనట్టి, పల్లియం
జెరిగి చదువుకోని పేదవాఁడ
నాగరులను చదివినా రసపుట్టాల
నిల్లుగాసి పట్టనీయఁ బోను.

ముక్కు లింతగాఁగఁ బొడుచుకవచ్చెను
చనులు గలిగినట్టి సునుమరాల!
పాలుతీయ నీవు పసుగత్తెకే గేదె
పడ్డ కల్ల నీవుఁ బడకు సుంత.

పొయ్యి సుండిఁ మంటసునయి సౌలతి యంత
కష్టపడి యూఁద నేలనే కాద్రటించుఁ
గెలనఁదిరిగి కూర్చుండు మాఁకేకరముల
కులికిపడి వహ్నిజ్వాలలై యురుక దేమొ.

తొడిమపట్టు మెల్లఁ దొలఁగి తప్పించుక
పండు నేల రాలిపడిన యంత
చూతశాఖ చివురుజొంపమ్ము మొగముతోఁ
పండుసంక నల్లె వంగి చూచు.

ఇది యంత్రయుగ మ టంచుం
బనింబడి వచింప నేల పండితుఁడా! నీ
పదనగు వాగ్ధోరణి యీ
కదలెడు గతి నాకు నమ్మకము పుట్టించునా.

పండితులె యెల్లవారు 'కావంతి' యనుచు
నడుగ నొక్కఁడు చెప్పలేఁడనియో నతఁడు
మఱియు సందర్భ మే మన, 'మనుచరిత్ర'
లోని దసరొ 'మాయాంద్వార' పైని మాట.

అవు నవుఁ జిటారుకొమ్మ నున్నట్టి పూవు
లామె కందవు, పూజకై యందుకోసఁ
దమరు మఱి కోసిపెట్టినఁ దప్పు కాగు
కొంత సిగ్గునఁ గొను టంతకన్నఁ గాదు.

ఓయి కుంటిగోవ! యా యూరి క్షేమమ్ము
నడిగె దీవు కుశల మన్నియెడల
గుజ్జు మావివారి కోడలు మసెలమ్మ
వారి యింటిలోఁ దుపాకితోడ.

అసలు తోవ యిట్లుండఁగా నల్లదైన
గిరికిఁ బైనఁ జుట్టంతయుఁ దిరిగివచ్చెఁ
జివరి కొరిగిన దే మైనఁ జిన్నమొత్తు
కలదె! ఆ కొండ విదళించెఁ గాలురాళ్ళ.

తాటి మొవ్వమీఁదఁ దా వచ్చి మఱి కొంత
సేపు సిలచె సిరుటి చిన్నమొయిలు
తోటఁ గొ్రత్తమొగ్గ తొడిగిన కడిమికా
కామనందు గగురు గగుఱు తోఁచె.

రబ్బరుబంతులై యైనను
నబ్బో ముట్టుకొన నీయఁ డా నటకుఁ డటుల్
డబ్బిచ్చి తాఁకు చుందురు
కొబ్బరి పాల్ద్రావినట్లు ఖొజ్జారసికుల్.

నీ యక్కసు తీరినదా
నీ యారాటంబు తుదకు సిలచినదా! అ
బ్బో! యెంత తిరిగినావే
కాయజునకుఁ గంపబడ్డ కాకివిధానన్.

న న్నుంచుకొనిన వానికిఁ
గన్నుంగప్పాటయు నంతకష్టము కాదే
నిన్నువిడచి యెన రెవ్వరొ
న న్నడిగి రటంచుఁ జెప్పినం జాలు సఖా!

కదలక యట్లే చూచును
అదిరా! ప్రతిరోజు, నదియ యనుకొంటిని నే
నది యింత పలుకరింపితిఁ
దుది కీ గతిఁ బోయి యన్నతోడం జెప్పెన్.

అతని పెండ్లమునగపోయె, అరుగుమీఁది
కుట్టుపసివాఁడు దొంగగాఁ బట్టువడియె
గుట్టుచప్పుడు కాకుండఁ గూరుచుండి
రెంత మర్యాదగలవారొ! యీవె చూడు.

ఊరక బిగించుకొని కూరుచున్న పతిని
తాఁకఁబోవఁగఁ దాఁకవద్దని యతండు
నోలి "ఘూబొడ్డు మాలు" జిల్లాలు పెట్టఁ
జెరవ బలవంతముగ విడఁదీసె వ్రేళ్ళు.

చెఱిగిన తిలకము దిద్దెను
శిరోజములు దువ్వుకొనియెఁ జీరను దాల్చెఁ
సరిచేసి ముడతలను నె
వ్వారు గుర్తిడఁ గలరు దాని భావజకేళిఁ.

నీవు వేసినకడవయు నేను వేసి
నట్టికడవయు బావిలో నడుగునీటి
మట్టమునఁ దాఁకి కిలకిలా మధురహాస
మాచరించుచు నున్న వే యంబుజాక్షి.

కొంచె పదిమందిలో భార్యకొంగులాఁగ
లీల, సిగ్గరి, సతి, విదలించి, 'బామ్మ!
చూడవే' యన నా వృద్ధ, సుద్దిలేసి
దిప్పకాయ యటంచును దీర్పు చెప్పె.

రైలులోఁ గూరుచున్నట్టి యాలుమగల
యెంతొ యన్యోన్య మైనట్టి హేలఁగాంచి
కూడిన జనంబు వాపిరిగొట్టుతనము
బెదరఁగొట్టెను చూపుల నదరుచేత.

ఓసి కీర్తి! నీకు నొక వేయిమ్రొక్కులు
లజ్జవిడచినఁగా గులంబుకోలఁది
వర్ణభేద నిందఁ బైపైని రచనల
వచ్చునీవు నాకు వలదు వలదు.

క్రొత్తపెండ్లముఁ గొట్టిలోఁ గూరుచుండఁ
బెట్టి కూర్చుండి పతి వెనకతట్టునందు
నేఁగుచుండఁగ బండికి నెదురువచ్చు
దొరను గని యామె సిగ్గులబరణి యయ్యె.

బండిపై గడ్డిబొద్దు నాపైని భార్య
బండికాడిపై దాను కూర్చుండి కోరుక
బూరఁ జనునట్టి చిన్నిపాలే రొకఁడు
అర్జునుండు సుభద్రాపహరణ వేళ.

దానికిఁ బాతిక మందియు
మానుగ నా కొక్క వందమందియు బిడ్డల్
మేనత్తకూఁతు రైనను
దా నేటికొ యింక నాకుఁ దగసిగ్గుపడఁ.

ఓసి వెలఁది! నీవు నుత్సవంబునకును
నేఁగ నాకు నిష్ట మింతలేదు
ఉత్సవంబుఁజూడ నొక్కఁడు రాఁడందు
మిమ్ముఁ జూచుటకునె క్రమ్మ చంద్రు.

ముసలిభర్త తాను ప్రొద్దుటఁ బ్రొద్దుట
నిత్యమల్లియందు నీళ్ళుపోయఁ
బడుచుభార్య ప్రొద్దువాలు సంజలయందు
మల్లెమొక్క మొదట నీళ్ళు చల్లు.

మఱియుఁ గోటప్పకొండయు మంగళగిరి
మొదలు నిన్ని పుణ్యక్షేత్రములను నిన్ని
యిన్ని తిరునాళ్ళు జరుగ నీ వేమొ యతను
సుఖ మెఱుఁగ నంట నిజముగాఁ జోద్య మతివ.

అతఁడు మంచిమనిసి యౌనో కాదో చెప్ప
వాని నడుగలేను నేను బోయి
అతడు తానె చేసె నడుగక యుపకార
మచట నచటఁ జెప్పె నడిగితి నని.

ఎప్పుడు నెవ్వరో కొందఱు
గొప్పకవిని తెలిసి మెచ్చుకో రని దిగులా!
అప్పరమేశ్వరు లేడని
చెప్ప ప్రభువు లున్నయట్టి క్షితితలమందున్.

దేవుఁడు పుణ్యము పాపము
భావిత కర్మఫలమాది పాటింపని, నీ
తో వాదించుటకును మఱి
నీవలె నాస్తికుఁడ నగుట నేనును వలయున్.

జీవితములోన తా నొక్క చేడె మిగిలి
పారువోనట్టి యొక్కొక్క ప్రకృతి కేమొ
పరమదురదృష్ట మే మన వాఁడు మొదటఁ
గలసికొన్నట్టి సతి మూలకాకి యగుట.

విఱుచుకొనురొమ్ము పెండ్లము వెనుకఁ బోవు
డప్పు బుజమున నిడి గూనుగొప్పిగాఁడు
మదనుని గజ్జోత్సవముముందుఁ గదలిపోవ
వెనుక నాబత్తుతో లొట్టిపిట్టవోలె.

బోగముది పెండ్లియాడిన పొరుగు మాది
యయ్యయో యామె వచ్చిన దాదిగాఁగ
మఱి పతివ్రతా మహితధర్మముల పుణ్య
పాపముల యుపన్యాసముల్ పట్టరావు.

ఆమెతోఁ జెప్పినవి యామె యీమెతోడ
నీమెతోఁ జెప్పినవి యీమె యామెతోడ
సవతు లిద్దఱు మఱి పరస్పరము చెప్పి
కొని ప్రతిజ్ఞ సాఁగఁదీసిరి కొసకు రేల.

తెలియఁ బై యధికారి తప్పులను లెక్క
లేదు వానికి నొకశిక్ష లేదు మఱల
చిన్న జీతమ్ము వాఁడు చేసినది దోష
మవునో కాదో యుద్యోగ రామార్పణంబు.

శతముఖుడు గౌతముని భార్య కతుకుపొంది
పుట్టుమచ్చలను చిఱుతపులియ యయ్యె
పిన్నమామ మేదరవారిపిల్ల నతికి
నలుపుచారలతోఁ బెద్దపులియ యయ్యె.

పేదసంసార మిద్దఱు పెండ్లములును
కుమిలించి కుదించి కూలిచి కుప్పవెట్టి
క్రమము విడి వెంట వెంటఁ జక్రమ్ము లెత్తు
పల్లముల లాగు రెండెడ్లబండివోలె.

సన్నతెలిచీర తాలిచి స్నాన మాడు
పడఁతి! నీ యంద మంతయు బట్టబయలు
సిగ్గుపడి చెర్వులోఁ గంఠసీమదాఁక
మునుఁగు నీ కనుల్ కలువల మొట్టమొదలు.

సమరస మృదుకుల సతిసిత
కమలాపాంగములఁబోలు గద్యము పద్యం
బమృతరస వ్యంజక నా
ట్యమనోహార్యప్సరో దృగంతముబోలుఁ.

చిత్రమును నిల్పుకొనలేక చిలుముపట్టి
రైలుటికట్టు లేని బైరాగి యయ్యె
మదికి నిర్దుష్టభాష నమర్పలేక
యభ్యుదయమార్గ మూని హాస్యకవి యయ్యె.

అతఁ డెదో హాస్యరసవేత్త యంచుఁ జెప్ప
నాయె టికట్టుకొని చూడఁబోయినాను
పోయి వాని వికారపుమొగము వాఁడు
వానిఁజూచుటకే నవ్వవలసివచ్చె.

మగువ నల్లనికాంతి మైమఱువు తోఁప
వచ్చి శివరాత్రికిని బ్రాఁతపగనుతీర్ప
చెఱకుగడ కొని బుజమునఁ జేర్చికొంచు
తిరిగి మదనునివలెఁ బోరి కరుగుదెంచె.

ఓరి! మామ నీ కూఁతున కురక యేల
పరికిణీ, రైక కుట్టింపవచ్చు బదులు
ముందు పరికిణీ తన కరంబులకుఁ జుట్టి
కొంత కొంత బొమ్మనఁ గప్పుకొనెడుఁ జూడు.

నాన్న! రాజుగారికిని నెన్నండుగాని
కోప మింతైన రా దిది. గొప్పగాదె
గొప్ప కా కేమి? రాజునుగూర్చిగాని
చిన్న మెత్తైనను విమర్శ చేయరాదు.

తొలినాళులఁ బద్యార్థము
తెలియనిచోఁ బాఠకునిది తెలియమి, యా నా
ళుల వ్రాసినకవి దోషము
కలి ముదిరినకొలఁది చిత్రగతులను నడచున్.

తెగ బలిసి బిర్ర బిగిసిన
దగు లాగూ తొడిగి నడుమునంతకుఁ గోటుం
దగఁ జను, దెలుఁగు దొరా? గుడి
పొగిలి విడిన కాలభైరవుండో కనుమా!

ముద్దుకొనఁగ నీవు ముట్టుకోనీయదు
తొలఁగి పండుకొనియె దూరముగను
పలుకఁ గసరికొట్టు, పయ్యెదకొంగుతో
బతికి విసరు నేలొ పద్మగంధి.

తల్లిపాలు చాలనియట్టి పిల్లలకును
ఈ బజా రెల్లఁ బోయి పాలిచ్చు నామె
ఆమె వక్షస్థలంబు సింహాద్రికొండ
సురనది స్రవించు శివజటాజూటి రయ్యా.

వాఁడు నను జూచి కనుల జిల్లేడుపాలు
పోడుచుకొను నేలో?— కన్నులు నుడుకు చేసి
రెండుధారలు చనుబాలు పిండు మన్న
నసిగితివి గాని మఱి పిండినావె చెలియ!

క్రొత్తగా గ్రుడ్డుపెట్టిన గూటిమీఁద
కందిగింజలవలె నుబ్బు కనులతోడ
కదలిపోవదు తొండ డొక్కలును దించు
కొంచుఁ బోయిన నైన నాఁకొన్నకతన.

ఉవిద కొక్కపురుషుఁ డున్నతోద్యోగాని
కొక్కపురుషు డిద్ద జొక్కతీరు
చేడె పదవి రెండు చెడిపోవకుండంగ
పాడుకొవలాయుఁ బైసి పొగరు.

ఏ మేమో యిద్ది ప్రజా
స్వామిక మట ధనము పలుకుబడియుఁ రెండుఁ
సామర్థ్యంబును జంపెడు
నా మహనీయ మగు శక్తి కంతసి లేదే.

కడుపు లేదును మరి వల్లకాడు లేదు
అతివ తా నోకిలింతల నభినయించు
ఉంచు కున్నట్టివా డిచ్చె నొక్క యింత
డబ్బు, డబ్బుకు కొడుకు పుట్టడు గదయ్యా.

కావ్యములలోన వర్ణిత కచకుచములఁ
జూచి యా ప్రభు వేవగించుకొనెఁ బూర్వ
కవులపైఁ గోపమునఁ తల్లి యువిద కూఁతు
కోడలుల రూపమైన జేకోడు మదిసి.

మాఘ ఫాల్గుణముల మాగాని పొలముల
గడ్డికడెము లోలిగాఁగ నెసఁగె
ముసలి సస్యలక్ష్మి ముంగురుల్ గిరికొను
పసిమి దైన ఫాలభాగ మట్లు.

ప్రేమ లేద యిద్దఱికి నగ్ని సాక్షిగా
నైన పెండ్లియందు నాదరమున
గంగ యమునవోలెఁ గలసియే పోదురు
గంగ యమునవోలెఁ గలసిపోరు.

వెస స్వరాజ్యము వచ్చినపిదపఁ గూడ
సాఁగి యింగ్లీషుచదువునే చదువునట్లు
అంగనామణి పెండిలి యాడికూడ
ప్రాఁతచుట్టరికమునె రాపాడుచుండె.

రైలులోన మొగము త్రావుచు నున్నారు
కొంతమంది యెదుటఁ గూరుచుండి
పిల్లవాఁడు పోరువెట్టుచు నున్నాఁడు
జోమ్మ్రు త్రావనీదు శ్రోణిచక్ర.

ధాత్రి మతముపేర నెత్తురేఱులు పారె
నంచుఁ గోప మూను నతఁడు తగవె!
ధాత్రియందు నెన్నొ తడిగుడ్డ లుండఁగా
గొంతు కత్తితోడఁ గోయు టేలొ?

అల్ల రాజుగారి యాస్థాన పండితుం
డసిన నెల్లకవులు నణఁగి యుందు
ఒక్క విషయమందు నొకచర్చకును రాడు
నలుగు రున్నచోట నిలువ డసలు.

ఆశ్రయింప పన్న దేవత కతఁడు భర్తఁ
డనయ మా దేవి పండినయదియ పంట
ముఁగురుతల్లులకును నామె మొదలి వెలుఁగు
నలువరాణికి నాయమ వలస బీడు.

కాని విన్నావురా! మనవాని కార్య
మైనరాతిరి మన్మథుం డైనమాత్రి
మసలు రాలేద ఎప్పుడో యరుగుదెంచి
విడిచివచ్చెన ఎచ్చటో విల్లు నమ్ము.

ఎవరికో వార లుద్యోగ మీయ నెంచి
భాసురంబుగఁ బ్రకటనచేసినారు
"ఫీజు" పదునేను రూకలు, వీఁడుకూడఁ
దనకుఁ దినఁదిండి లేదు చందా నొసంగె.

అంత పెరిగియును సమర్థయాడ దంచు
భర్తయింటికిఁ బంపిరి పడుచుకత్తె
చోటు మార్చిన లేగున్న చూతమట్లు
లేమ రెండేండ్లలోన ఫలించెఁ జూడు.

ఎన్నొచిక్కులు పాసిపోయినవి తండ్రి
కతనఁ జదువును బెండ్లియు నన్ని కొడుకె
చూచుకొనె, వేసినో నీటిచుక్క తనకు
వదలఁగాఁ దండ్రి చూచుకోవలసెఁగాని.

తిండి లే కస్తి పీసైన తెలుఁగునాట
నంతలో నిరుద్యోగ సమస్య తీరె
దాడిలేని ఏ. ఆర్. పీ.యు తాళి లేసి
చలనచిత్ర సరస్వతీసతియు వచ్చి.

మగనిచాటు ఇంకుమాండీరిగా నుండె
వాసిదైన వాదవైభవంబు
కా దనంగ రాజుగారికిఁ గోపంబు
అవు ననంగ దేశ మంటుకొనెడు.

ఆవితేరెడుఁ బాశ్చాత్త్యభావములను
విలుచు చున్నారు మన తెల్గుపేరు పెట్టి
“ఒక్కటే ధర” అంటించి యుండెఁ జూడు
చిత్ర చిత్రవస్తువుల ఫ్యాన్సిబజారు.

యుద్ధములు కల్గుదేశాల నొక్కపురుషుఁ
డెందఱో భార్యలుగఁ జట్ట మొసక మొసఁగ
యుద్ధములు లేని దేశాల నొక్కపురుషుఁ
డొక్కభార్యయుగాఁ జట్ట మొప్పు లోలుదు.

జీవుఁడును సుఖదుఃఖముల్ చిత్తవృత్తు
లైహికాముష్మికమ్ము లివన్ని పోయి
యంధమనుజులు యుద్ధాగ్ని కింధనములు
గాఁగఁ బలుదేశముల సృష్టి సాఁగుచుండె.

భుక్తి లేక దారపుత్రుల వధియించి
యింకఁ దాను చావ నెంచుచుండ
రాజభటులు కరుణ రక్షించి చెరలోనఁ
బెట్టి యింత తిండి పెట్టినారు.

ఎప్పుడో రెండు మాసాల కేఁగుదేరు
నల వసంతుఁ డటంచుఁ దా నాఁగఁ గలదె
మాఘమాసాదిఁ జూచిన మావిగున్న
నాకుమఱుఁగున వెలితేంట్లు లనుభవించె.

మూఁడునాలుఁగేండ్లు పొలివోని శౌర్యానఁ
బోరులందుఁ దనదు పేరు నిలుప
మదిని మెచ్చినట్టి మదనమహీపతి
లేమ పిఱుఁదుఁ గుండలీకరించె.

ఎంత ప్రియ మయిపోయెనో యెఱుఁగరాద
యెప్పుడో యుద్ధ మనినంత నిప్పు డపుడె
అంగజాతుని యింజనీరింగు షాపు
ప్రసవవనిలోనఁ జివురాకురాయి మొదలు.

పొలతు లాధారపడియుండ్రు పురుషులపయి
నాస్తి కలిగిన కులములయందుఁ జూడఁ
బురుషు లాధారపడియుండ్రు పొలతులపయి
నాస్తి లేనట్టి కులములయందుఁ జూడ.

బావ యెంతయుఁ గాకర పాదువంటి
వాఁడు వేసంగిలోఁగూడ వేఁడినీళ్ళ
కావలయు మేనఁ దోఁచిన గగురు గగురు
బెత్తికలువోసి సిరి ఫలోత్పత్తి కనుము.

కాలేజిప్రక్క వారి
ల్లా లేమకు వేళ యెంతయైనం గడచుఁ
బాలు రుపాధ్యాయులు నే
వేళకు నెవ రెవరు వచ్చి వెళ్ళెదరో కనఁ.

అతని యనుభవంబు నది యొక్కటే తీరు
కావ్యమందు సంటి కాంతయందు
పరులు చెప్పినట్టి భావమ్మె లే కాని
అతని సొంతభావ మనుచు లేదు.

పెద్దరాణి కాసావారి ముద్దియలకు
నందఱికిఁ జెప్పి మఱి వివాహములుచేసె
మఱియు నందఱిపెండ్లిండ్లు మాపుచేసి
మున్నుగల వృత్తిలో దించెఁ జిన్నరాణి.

పూర్వమున సంఘసంస్కారమూర్తి వార
కాంతలనుఁగూడఁ బెండ్లిండ్లు కావలె ననె
నేఁటి సంఘ సంస్కారపండితుఁడు మఱియు
మఱి కులస్త్రీలకే పెండ్లి మానిపించు.

జాతి మత వర్ణములె కావు జంతుభేద
మైనఁ గల్పితమే యని నట్లు చెప్పె
గోటలోఁ బీటవెట్టిన కొండముచ్చు
స్త్రీజనంబు నా ప్రాంతాలఁ జేరనీదు.

మంచి యుద్యోగి తన మేనమామ కొడుకు
తన నెలలపిల్లవానిఁ జూపను లతాంగి
మోడసయిన నుండిరో యందియిచ్చుచుండ
కంచుకము పాల తడిచేసెఁ గాయజుండు.

పైసా చేపడ టంచును
ఆస నడిచి కోపముంది యది గర్వముగా
భాసింపఁగ "నంత సునా
యాసముగా రా" మ టంచు నన నొకతీర్కై.

వీధినాటకమున వెనుకఁ గూర్చుండిన
వారు గోల లేపి పా మటంచు
ముందు చేరినట్లు కొందఱు వర్ణభే
దమ్ము లాడి జీవితము గడింతురి.

మొదటిసారి పులుకు పులుకునఁ జూచెను
నెలలు కొన్నిగడువ నిలచి చూచె
మఱల నెపుడొ నవ్వొ, మఱి చూడనేలేద
లేషసుంత చొరవ లేనివాని.

మలుగులందునఁ దొలఁగించుమార్దిగాఁగ
కేవలమ్ము కుంటించి డేకించుచుండె
నా బజారునఁ జివరి గేహంబుకాడ
గోడిబిళ్ళాడుచున్నాఁడు కుసుమశరుఁడు.

ఎంత డబ్బైన నిచ్చిన యింటిలోని
చిన్నవస్తువు త్యాగము చేయలేదు
వాఁడు; వీనికి మదిలేదు వర్ణభేద
మ్ముల్లమునను శాఖాభేద ముజ్జ్వలంబు.

కలసి భోజనంబు గావించునంతలో
వాఁడు వీఁడు వీఁడు వాఁడు నైరి
వచ్చి యింతలోన వ్యవహార మందుకో
వాఁడు వాఁడె వీఁడు వీఁడె యైరి.

వాని కేమి మహారాజు వాని భార్య
సకలవిధములఁ బోషణ సలుపుచుండె
అతఁడు రే లెల్ల నా వీధియరుగుమీఁద
నిజము సుఖముగా నారీతి నిదురవోవు.

తోటతుది నున్న కోకిల
పాటను విని యాంగ్ల భావ పండితసఖుఁడ
ప్పాటన్ భారత దేశపు
నైటింగే లన్న బిరుదు నాటం బలికెన్.

కాంత, తనకును "కంపెనీ" కా దటంచు
కంపెనీకాంతఁ దెచ్చె నొక్కండు పోయి
సవతిని నెఱింగి తెల్లనిసతియు నల్ల
మొగము నల్లనిసతి తెల్లమొగము వేయ.

దున్నఁబోయిన నక్కటా దూడలందు
నేమయిన మేయబోయిన నెడ్లయందు
క్షత్రియులు వైశ్యు లగయు ద్విజాతివారు
బ్రాహ్మణేతరు లుద్యోగఫక్కియందు.

పొలతి, పొరుగూరు చనినట్టి పురుషుఁ డల్ల
వీథివాకిలిలోనఁ గన్పించినంత
ఏదొ పని యున్నయట్లుగా నేఁగి చిన్న
దొడ్డి నారింజమొక్కపైఁ దూలిపడియె.

వారి దొడ్డిలో నిలఁబడఁ బ్రక్కవారి
మేడపైకి నద్దములోని నీడయట్లు
బావికాడికి నా దొడ్డివారి బాల
యును మఱిందంబు చేసికొనుండఁబోదు.

వారియింటికి నల రెండుప్రక్కలందుఁ
గలవు బ్రాహ్మణసంసారములును రెండు
పెండ్లికాని కూఁతుసమర్త వీరి కబ్రి
మబ్బ మచ్చోట వారి సంధ్యాదిజపము.

ప్రిబలమేఘాలు పట్టెఁ దుపానుకొట్టె
నల విశాఖపురీ సముద్రాంతవీధి
నొడ్డు కెరటాలు తెలినెమళ్ళో యనంగ
నురికె మైసూరు తెలిగిత్తలో యనంగ.

ఒగిని రాచరికపుటుద్యోగ మున్నచో
కానరాదు తిండిలేని లోటు
ఆక్కట బలిసి యుండు "రేషనింగు" మహత్తు
బలకరమ్ము తిండి కొలిచి తినుట.

రంగు బొమ్మలఁ జూఁచుట నాతిబొమ్మ
లను స్పృశించుటకంటెను లక్ష నయము
"క్లోరొఫారము" నందున్న కోమలాంగిఁ
దాఁకె డాక్టరు నిట్టమధ్యాహ్నబుద్ధి.

చేతఁ జిటుతలు పూసి పూచెండ్లు తలపుఁ
జుట్టి కాళ్ళను గజ్జెలు కట్టి కావి
చీర రైకయుఁ దాల్చి క్రొంజివురు సురె వ
జీరు, వా రింట హరికథల్ జెప్పఁదొడఁగె.

ఒకని కిద్దఱు పుత్త్రిక లుండి రేని
వేని భాగ్యమ్ము నిజముగా వానిదేను
విష్ణుసుతులలో గుడిలేదు పెద్దవాని
కంగజుఁడు కొనె నెన్నిపాడైన గుళ్ళు.

ఎందఱైన దంతు రెంతో యెంతో యూఁక
మనిసి కైన రాదు మానె డైన
ఈవు దంచు చుండ నెన్ని సంసారాలు
పుట్టి పుట్టిమునిగి పోవు చుండె.

ఇతనిచే నెల్లపనులు చేయించు నామె
యేల చేయించ దామె వీఁ డేల చేయఁ
డితనికిం గోర్కె కల దంచు నింతి యెఱుఁగు
నితఁడు వయసు మళ్ళినవాఁడు నింతిపడుచు.

మొదటిభార్య చచ్చిపోయిన దని వాఁడు
పొగులఁ బొగులఁ జచ్చిపోవు నంచు
భయము తోఁచె నాఁడు, పడతి రెండవయామె
వచ్చె నీమె యాసినఁ జచ్చిపోవు.

బిగిసినట్టి గోను దిగవేసికొని యేఁగు
బదియు నాలుఁగేండ్ల బాల బడికి
కుమిలి గాలిలేక గుప్పిళ్ళుపట్టుక
బ్రదుకు నేమొ యచట భావజుండు.

చెలువ మెల్ల సన్నచీరెలో నొడబోసి
యెదురుగాలి త్రోవఁ గదలెఁ బడుచు
కోమలాంగి గాలి గుంజీలు తీయించు
కుచ్చెలలును బైటఁ గ్రుమ్ముకొనఁగ.

ఒకరిమీఁద ద్వేషమ్ము లే దొకరిమీఁద
ప్రేమయునుగల్గదు చమత్కరించును కవి
తనకు దెబ్బయుఁ దగుల నందఱను గూడి
తానుగూడ నవ్వుట సముద్రాలలోఁతు.

పెండ్లిపీటలపయిననే పెద్దపదవి
నున్న నవభర్తతోఁ గూరుచుండి పడఁతి
జిలుగుకంఠంబుతోడ నాశీర్వదించు
కవికుమారుతోఁ జూపులు కలిపె నింత.

కూఁతురు సంపాదించిన
దా తీరునఁ దినక కొంతయైనను దాచం
గూఁతునకు మగఁడు దొరకును
నీతికిఁ జెడి డబ్బులేక నేగడునె మగఁడుణ్.

దొరపొగాకు పెద్దతోట వేసెను వాఁడు
తిండి లేక గడ్డి తినఁగవలసె
వాఁడు తినకముందుఁ బైవాండ్రు తిన్నారు
పైఁ డినగలభార్య పస్తు లుండ.

మొన్నటిదాఁకను భార్య య
టన్నను కటినలుపు నాకు నక్క-అలే దం
చన్నతఁడు లంకెవిడిపో
డెన్నడు మదనుసిరహాస్య మెయ్యది కలదో.

చెప్పులోఁ గాలుపెట్టి పిల్చెదవు స్వామి!
కదలిపొమ్మంట్లు నమ్మించగలను నిన్ను
వేగఁ జెప్పుడుమాటలు వినడ యేని
జగతిలో గొప్పవాఁ డెట్లు లగును చెపుమ!

అంత చిట్లని సమపాళమైన కాపు
నదరుగల పూజ వెలయుఁ గుండలును చూఁప
రంయి మసి చుట్లుతిరుగు చక్రంబుసొగసు
పసుచు దెలియదె కుమ్మరివారిపిల్ల.

ఈ తెనుఁగుసినీమాలకు
బ్రాఁతిగఁ గొనిపోకు పిల్లవానిని వీఁడుఁ
బూతులను నేర్చుకొనియెను
చేతోమర్యాదలేని చీదరమాటల్.

మఱి సతీతిలక మ్మాదిమాట లెల్ల
గ్రంథములయందు నీ వింతఁ గట్టిపెట్టు
అయ్యో! మంత్రులు కాఁబోవునట్టివారు
స్కూళ్ళలో బా ట్లపారో పెట్టుకొనుటలేదు.

తిండి లేనట్టి పేదకుఁ దిండి కలుగు
రాజ్యపతులకు టీ. బీ. శరణ్య మయ్యె
మందులేనిది యీ వ్యాధి మందు లకట
కొనుటకే కొంపయంతయు గుల్ల యయ్యె.

వలపు గుప్పు మన్న తొలిదినంబులయందు
పశువు కొంత నయము వాఁడు వలసె
వాడి వత్తలయిన మోఁడురోజులయందు
వేల్పువంటివాఁడు వీఁడు వలసె.

పరికింప దూరమునకును
సురియవలెఁ జేన వెదురుచువ్వవలెఁ సుం
దరముగఁ గన్పడి మఱి ముం
దరికింజని చూడ గోఁతి నయ మనిపించెఁ.

పేడ చేయుచున్న వెలఁది! విశ్వామిత్రి
మునికి నీదు భర్త ఋణపడియెనొ
నీదు భర్తలైన జూదమం డ్రోడిరో
అతఁడుగాని కలిసమాశ్రితుండొ!

వినుము మనోవాక్కాయము
లని మూఁడు తెరంగు లంచు నది తెలియక యూ
డెను సావిత్రి యసలు దుం
డెను "దస్కతు" దానిపేరు నెటి నాల్గవదై.

కొడుకు చనిపోయి పాపము కుమిలి కుమిలి
కర్మచేసెడుఁ దండ్రి దుఃఖమున మునుఁగ
మసన మందె మనోవర్తిమాట నెత్తె
మంకుపట్టు వియ్యంకుఁడు మంటిపురువు.

అన్ని జిల్లాలలోపల నున్న సరకు
విలిచి కంట్రాలు పుట్టించు వీరశెట్టి
బాగుగనె యుండె నొక పది బారువుల కే
డంక వీసెకేఁ బుట్టెఁ జక్రాంకితంబు.

ఉరుకు లాడుచు వ్రేపల్లెనుండి వచ్చి
వడ్లు దంపుచు నుండె నీ పద్మనేత్ర
మున్ను రైక నెత్తుక చన్న చిన్నికృష్ణుఁ
డామెఱొమ్మున నిపుడు ముత్యాలు పోసె.

తా నెంత ప్రియము పడదే
చాన మొగము త్రిప్పుకొన్నఁ జాలు గోణుగు నే
దో సింద ముడిచి కన్బొమ
సూనరి రాడీల వెలిరూచుల్ ముఱగినదో.

ప్రాతవడ్డ సరంజాము బాకు విల్లు
సగుc డ్డార్జించెc జంటఫిరంగు లాది
చట్టుబండలై లక్షణశాస్త్ర మార్గ
మార్చి మిలిటరీ డిక్టేట రయ్యె మరుడు.

పరిశోధన కాలములో
సరయంగాc గవితయంద మది మెఱుcగుదురే
తరుణి నవహేల తెలియదు
శరీరమునను త్వగస్పృగ్వసా జ్ఞానముచే.

భార్యయందున శాంతితోc బడయుసుఖము
కామదహనాగ్నిc గను జారకాంతయందు
పరమశాంతి స్వదేశ భావములయందు
నల విజాతీయములతోడc గలక బ్రదుకు.

ఫలభరిత మంచు మాకందపాదపంబు
నాశ్రయించిన మల్లీలతాంగి చూడు
చివురు గన్నులతోఁ గటాక్షించె మావి
నంగనాజన ప్రకృతిరహస్య మిద్ది.

అవుర యోసి పొలమ! అయ్యయ్యొ అంతంత
నెత్తి లేల పడితి నీవుగాని
ప్రాణమిత్రుఁ డట్లు లరుదెంచి తడియార్చి
కృత్రిముం జేనఁడు పగిల్చి నిన్ను.

మొదటిసారి ప్రియుడు ముద్దిడుకొన్నంత
కన్నె బెదరి క్రొత్త కాల్వక్రింద
సాఁగుపొలము దంపనాగలి లాఁగిన
పెళ్ళ తిరిగినట్లు తెల్లవోయె.

చిన్నిపూవు కన్నఁ జివురాకు మెత్తన
దాని కన్న పిల్లదాని తలఁపు
తలపుకంటెఁగూడఁ దొలియీఁత యావెన్నఁ
పెట్టినట్టి చివ్వొ పిల్లవలపు.

సారిది భారతమును వ్రాయ సోమయాజి
యగ్నిహోత్రాలు చేసినాఁ డనుట నిజమొ
అగ్నిహోత్రాలు లేకుండ నక్షరంబు
సాఁగదేకద నేఁటి మా సత్కవులకు.

కాలకేయులు తెరలపైఁ గానిపింప
లచ్చికొడుకుల యాజ్ఞాబలంబువలనఁ
జతురుఁడై సినీమా కుంభసంభవుండు
తాపిగాఁ దీర్చికొని సముద్రాలు త్రావు.

తా నుషఃకాంతి, తెలవారుతరుణమందు
పొన్న తామరపూవులోఁ బుప్పొడివలె
విరిసినది యంచరెక్కల విప్పుతుదల
పైడికాంతులు తుదలందుఁ బ్రబ్బినటులు.

అమెరికా దేశమందున నంగజుండు
లావుపెదిమలు బొగ్గు నల్లనగు మేను
అచ్చరలు వానియందాని కభిసరింతు
రతసి కశివదృగ్వహ్ని దాహములు వేలు.

పరమ సుకుమార! మా యూరి చెఱువునీళ్ళు
మురికి యంచును బెదరంగఁబోకు పోకు
చివురు సంజలయందు దక్షిణపు గాలి
అచ్చరల యుత్తరుల కొంగు లంటివచ్చు.

అప్పును తన దేమిపోయిన దంత రెడ్డి
బిడ్డ చనుదెంచి మార్కులు వేయు మసన
వేయ రా దేమి? వాఁ డేమొ విజయి తనకుఁ
గడనుఁ జెడియెఁ బరీక్షాధికారిపదవి.

నిజమును బరాచికములోన నిష్కావింపు
సగసహృదయుండు కోపము చాయఁబోడు
నవ్వులేదు కోపములేదు నగ్నమతికి
నూలుకొన నద్దిరొ, తొలి మనుష్యజన్మ.

రమణి! నే నంత సామంతురాల కాను
ఇల్లువదలి రా నాస్కార మింత లేదు
దాసదుంప తెగిరిలే జగాన నెల్ల
వనితలును నందగాండ్రకే భార్య లైరె.

దున్న బోయితి వేసియు దూడలందు
మేయఁ బోయిన నెడ్లలో మెలఁత మగఁడు
నుంత యెపుడైన "జాలెండు షోసు" కొఱకు
చిన్ని పెండ్లముకడఁ దహాసీలుదారు.

మైనలుపు కాదుః పచ్చనిమనిసి యాయె
లచ్చికలిగినఁ గాడాయె లచ్చికొడుకు
చిత్రములు ముళ్ళుపెట్టుట చేతఁగాదు
మగువ యెఱుఁగదా! భర్త మన్మథుఁడుకామి.

ఏనుఁగును జూడలేదని సూనుఁ డనియె
ననియె జనకుండు చీట్లపేకాడుచుండి
వానిబదులుగ మోటార్లువచ్చె నందు
శతవిధంబుల నల్లనిజంతు వంచు.

నీకుఁ దెలియ దుద్యోగము నిల్పుకొమ్ము
కదలి పొమ్మనినను సాహుకారు రైతు
గిడస యుద్యోగి "హోర్డింగు" కేసుపెట్టె
సత్యవాక్యాంతపనిచేసె సాహుకారు.

కొబ్బరాకు "బూరా" యూదుకొంచు వచ్చి
యమ్మ! మోటారు వెళ్ళెడు నంచుఁ జెప్ప
సరగ నాగేంద్రకొడుకును జనని "యిదిగొ
అన్నముం దిను పోద" మం చదను తెలిసె.

గోడ కట్టుటకై యందుఁ గొండరాళ్ళు
గుట్టగాఁ బోసి రటకుఁ బోఁగూడ దమ్మ
చిఱుత! అటఁ ద్రాఁచుపా మొండు తిరుగు చుండె
మఱియు నది మూసిసింబోలె మాటలాడు.

ఎంత వెగ్గలైతి నోయి నీ కింతలోన
దానిపతి పోయినంతవ దాని వదలి
నావు పతి నఖక్షతములు నా యురానఁ
గాంచి యిప్పుడు ననుగూడఁ గక్కసింతు,

ప్రియుడ! యెఱుఁగను మునుపటి వెలఁదుకల స
తివ్రతాత్వ మెట్టిదో! వారు తిట్టినంతఁ
జచ్చును కిరాతుఁ డగ్నియుఁ జల్లఁ బడును
నన్ను నీ వొక్కఁడే చావు మన్నఁ జత్తు.

అతనిచదువుకు సంవత్సరాంతఫలము
స్కూలులో వాసిపేరును కొట్టివేఁత
స్కూలు కెదురుగఁ జిక్కసికూఁతు రున్న
కాఫిహోటలువాస తగ్గనిఋణంబు.

అల నిడదవోలులోన నాహారమంత్రి
తాను బెదరించెఁ బెద్దవర్తకుల "నిట్టు
లైనను గవర్నమెంటు ధాన్యంబుకొను" న
టంచు, 'వారును మనుజులే' యనియె శెట్టి.

ఆలోచన చేయఁగవలె
నాలోచన లేక తెలియ దర్థము, మఱి యా
యాలోచన విషయజ్ఞత
కాలోచితమైన స్ఫురణకలిమి సాగ సగుఁ.

ఓసి! చంద్రుఁడు చల్లఁగా నుండు నంచు
నన్నమాటలు నిజమైనయట్లు లేదు
పది నిజమైనదిగనుక యిద్ది నిజము
అఱిఁటియాకులో! గంధమో! అలరో! చివురో!

మొన్న నే నుంటివే నీవు చిన్నెలాడి
లేమ యూసాసకురుపులు లేచు నీకు
తాళుకొనలేక పిఱుఁదును స్తనయుగంబు
నిదివఱకె బాధపడుచుంటి వేమి యనుడు.

"వాయిలు" చీరయు రవికయు
కోయిలకంఠమును కండ్లకుం గాళ్ళకు జో
ళ్ళా యలరుఁ బ్రకృ-పాపట
యీ యంగన యంగజునకు నే దుముదారా?!

తనగది నిద్దుఱఁ జేరలో
నునిచెన రొకప్రిన్సిపాలు యువతియు, యుసగుం
డును కాలేజీచదువరు
లనీతివర్తనము తెలిసి యది శిక్షింపన్.

ఏ మహారాణి లేచిపోయినను మఱల
దా మహారాణియే యగు దాని కేమి
పోసి వెర్రిబాగులదాన యుండి నీవు
లేచిపోయినను 'బజారు లేమ' వగుదు.

చెలువ యొకతె చింతచెట్టు పై గుల్లలు
కోసి తినఁగ నడిగెఁ గుఱ్ఱవాఁడు
తనకు నొకఁడు విసరు మనుచు నా సింగారి
పులుపురొడ్డు నీకు వలవ దనియె.

అతని కేమొ 'క్రాంపింగు' లే దంచు వంక
పెట్టి 'బియ్యే' పరీక్ష తప్పె నని సబురు
పాయఁ బలికెడు నెన్నొ సంబంధములను
అంగజున కామె యేమి మే కయ్యెఁ దుదకు.

పెల్లుగ వర్షర్తువు మరు
నల్లసి భూచక్రిగొడుగునాఁ జనుదెంచెన్
చెల్లీ! బావకు సెలవులు
మల్లడి వేసంగి మూఁడుమాసము లేలో!

అరకోడి యన్న నెంతా
డురమో మఱి యంతపెద్దతల్లికిఁ దోలిచూ
ల్బరువున బొంగరము నభం
గురగతిఁ దిరుగాడుఁ జిన్నకోడలిఁ గన్నన్.

ఒగి విశాఖపట్టణమున నొకస్త్రీ డ
రొకకవి యుపన్యసింపఁగా నూది వినుచు
తెలుఁగులో భావ మింత వ్యక్తీకరణము
సులభ మంచు నెఱుంగ నంచు వచియించె.

ఎంత యల్ప మా పారిణిలో యీ జగత్తు
తాను పనిచేయుచోట నుత్సవము జరిగె
శివుఁడు తాలినాఁడు తలపైన శీతకిరణుఁ
దాల్చికొన్నట్టు లయ్యె నీతని యెడంద.

వచ్చె "మెట్రిక్యులేషను" ప్రబల కుండ
లాలతోడ "ఘనాపాఠి" బాలమూర్తి
చచ్చి సాధింతు నన్నట్టి సామ్య మయ్యె
బ్రిటిషురాజ్యంపుఁ గైతవ విద్య నీతి.

మొదట నన్నట్టి మాటనుఁ దుదిని నేఁటి
మాట కావంతయైన సంబంధ మున్నె
దానిపొడయే యెఱుంగనిదాసకిని, ల
తాంగి సుతుమీఁది ప్రేమకు నతికిపోయె.

చివుర! నీ తలలోని జేజెమ్మవంటి
వారుకూడ గడ్డి కఱచినారుసుమ్ము
ఋతు వొక వసంతమే కాదు ఋతువు లాఱు
కలవు చివరకు శిశిరసంఘమ్ము కలదు.

దాని నెఱుఁగుదు మఱియును దీని నెఱుఁగు
ను నని యూరక యెతుబారుతనము పోదు
పాటితోఁటలోనను జొన్నగూటికాడ
చెందనైన మర్యాదలు చెప్ప వేమి?

అప్పటికి వెన్నెలయుఁ బోవునప్పటికిని
జలియు వేయును బయట మంచమును వేతు
నంతదాఁకను బసిమీఁద నడుగవలయు
నప్పటికిఁగాని తాను రా నసయె భర్త.

కొడుకునకు నీవుసై తము వడుగుచేయ
నేల యీ నాను బ్రాహ్మణ్య మింతరొంపిఁ
గూరుకొనిపోయినప్పుడు కూర్చి లాగఁ
గాను వలయును జందెపుకొళ్ళు వేసి.

వరుని కూటమిలోన జాగరమువలనఁ
గను తెలుపు తోఁచెఁ దొలుసంజకామినికిని
ముదుసలితనంబుచేతను నిదురరాక
కను తెలుపు తోఁచె మలుసంజ కామినికిని.

నలుగురును బందుగులు కూడినారు మీరు
కడఁగి తీర్పుచెప్పవలె నిష్కర్ష గాఁగ
నతివ పుట్టింటి కేఁగితి నంచుఁ జెప్పె
నటకుఁ బోలేద దీనికి నర్థ మేమి?

ఇంతి! నీవుగాని యొగఁజేసె నని గేవెఁ
బట్టి కోల్పుచువ్వ బాదినావు
తెల్లవారికూడ ధృతిలేదు నిన్ను నే
నువ్వుగింజయంత నొవ్వఁబలుక.

తా దులుపఁబోవఁగా బ్రహ్మదండిగింజ
గ్రుచ్చుకొని ముల్లు మాలెతగోటిలోన
దాని ప్రియుఁ డెంత యిబ్బంది యైన పడెను
దాసితను వెంత సిమిరిన రాన లేదు.

తెలితోవ పూరేకున లో
పల వ్రాలిన తేఁటి సరసిపడఁతుక నును చె
క్కిలిఁ బుట్టు మచ్చపోలిక
విలోకనకృతార్థతా నవీనతఁ దెచ్చెఁ.

రాజకీయజ్ఞు లెల్ల సారస్వతమ్ము
కూడఁ దమరె యెఱింగిన గొప్ప వోవ
నంద తెలిఁగిన రాజకీయమ్ము లకట
యొక్కరవ్వులే యెఱుంగరా! యుర్వియందు.

సూర్యుచుట్టు తిరుగు చున్నది భూమి నీ
వెఱుఁగుదే యనంగ నెఱుఁగవలెనొ
భూమి స్త్రీయు సినుఁడు పురుషుఁడు నెవ్వరి
చుట్టు నెవరొ నీవ చూడు మనియె.

గుడికిముందు కట్టిన క్రొత్తగోపురంబు
కొక్కెమునఁ బావురాయి కట్టినది గూడు
ఒంటరిది యొక్క యందాల పెంటికొఱకుఁ
గువకువలు లేక కనుల దిక్కులను జూచు.

వదల శ్రీకళాశాలను పడుచు తెల్ల
జనుచు నుండి రలంకారశాస్త్రసరణి
భావజుని వైయాగ్ధ్యమాదిగా బ్రౌఢిపటను
భావములు వేసి కవి మెరుపరచినట్లు.

అక్కగారిని గోసిపోవ నరుగుదెంచి
తేను దానిఁ బంపించ నన్నాను మఱది
నాకు వేసిన శిక్షయే నీకుఁగూడ
న న్నటను వేసెఁ గార "మర్దర్ధ మణుగు".

ఉదధి నీ ర్వక్కలించి పై ల్లామిసి తిట్టి
చెరువు నీటిప్రాశస్త్యంబె చెప్పఁజొచ్చె
కడలిపై నుండివచ్చిన గాలి ప్రాణ
శక్తియందు నారోగ్యరసంబు కూర్చు.

విపులతరమైన భాషా
నిపుణత లేకయ విమర్శ నెగడించు నహో
కపురంబు పునుగు నత్తరు
నపుంసకుఁడు వాడినట్లు నద్దిక్కులకున్.

కొండ లెపుడు రసాబ్ధి మేఘుని విదల్చి
నేలకును లాగుటకుఁ బ్రయత్నించుచుండు
నతఁడు తగినంత వర్షించి యరిగిపోవు
కొండసెలయేళ్ళతోఁ దన గొప్ప చెప్పు.

ప్రక్క నద్దె కున్న వారి భాగంబున
సుతకు నిన్నరాత్రి శోభనంబు
నిదుర లేదుసువ్వో గది గది యంటుక
యున్న దయ్యో నడుమ సన్నతడక.

నీదు చలువవలన నే సినీమాతార
నైతిఁ బెండ్లికూడ నందుకొఱకె
కన్నెఱికముమాట కాదట్టు లుంచుము
మదిని నిన్ను నేను మఱువఁగలనె.

అబ్బురముగఁ దండ్రి డబ్బీయ డనిగదా
చేడె వదలి నన్నుఁ జేసికొంటి!
రామె నిపుడె పెండ్లి యాడకపోతిరా
తండ్రి కిపుడు మీరు తగ్గి లేరు?

అర్థముం జేసికొనువార లనుచులేక
వ్యర్థమైన మహాకవి వాణివోలె
నకట! "ప్రాజెక్టు" కట్టు దిక్కనుచులేక
జాజువారెడు గోదావరీ జలంబు.

మఱియు బ్రేళ్ళు మునుపె మాగాని యయ్యెను
కాల్వగట్టు పాటఁ గట్టువడియె
సూరిపశువు తెల్లఁ "గారుల" కడ్డుగా
గడ్డికరచు చుండె రోడ్డులందు.

శారద శారద యందురు
శారద నన్నెఱిఁగినంత జన మెఱుఁగుదురా!
శారదకుఁ గీర్తి కలదా
యూరా! యిందఱు నిరతము రాస్యులలోనః.

కలవా! లేవా! అసలు ఖాళీలు మఱి తీరి
కయును లేద యిపుడు కాగితములు
చూతు రాతిరికిని సుందరి! రమ్మురా
తిరికి గంట పెన్మిదింటి కైన.

భర్త పోయినవేళకుఁ బడతి విషము
పుచ్చికొని చచ్చిపోయెను బాలతిఁ గూర్చి
వేయి యనుకొన్న యూరెల్ల విస్తుపోయె
యువకుఁ డొకఁడు పెండ్లినాఁ డుస్సు రనఁగ.

తనభార్య ప్రక్క నుండఁగఁ
బనలుగఁ గ్రమ్ముకొను మొగులువంకం గాంచెన్
మును పితఁడు యక్షకాంతా
జనమునకుఁ బ్రవృత్తికొంచుఁ జనె నని పతియున్.

అమ్మా! రాముఁడు చంద్రు ని మ్మనుచు నడిగె
నంట భూగోళశాస్త్రమ్ము నపుడు చెప్ప
లేదు కాఁబోలు నన బిడ్డ; లేమ, కొడుకు
సాఁగి యింగ్లండు చన్నట్లె సంతసించె.

మన మేము నెలనెలందుః
మును మనతోఁగూడి వేషమును వేయదొ! ఆ
తన బ్రతుకు పెట్టుకొని తా
ననవలసిన మాట కాదొ యానో యెఱుఁగదే.

ఎవడొ! యొక్కవిప్రుఁ డితనికి నపకృతి
చేయఁ గులము నెల్లఁ జెట్టతలఁచు
పిట్టివారు పూర్వ మెందును లేరు, రు
రుండును జనమేజయుండు నిదియె.

కలువ, తమ్మిపూవు చెలియలు నక్కయు
సోకలందు మంచిపోల్కి కలదు
ఈమె పవలె దాచు నామె రాతిరిదాయ
సిందులందుఁ దేటిమిండగాండ్ర.

తినుటకుం దిండి లేదు వ్యాధి ప్రబలి పడి
పోయి "డాక్టరుఁ" జూడఁగాఁ బోయినంత
తగినసలహాకుఁ బది యౌషధమ్మునకుఁ బ
దియును బండ్ల కయ్యెడునది దేవుఁ డెఱుఁగు.

కొన్ని నాజూకుమాటలు కొన్నిగాలి
మాటలును చిల్క-పల్కు-లు మూటకట్టి
యైన శారద చవుక నృత్యంబు నెఱపఁ
గేవల మ్మామె కిచట "మార్కె-ట్టు" బలిసె.

కవులు నేఁడు రెండు రకాలు: కాళిదాసు
మొదటఁ బిమ్మటఁ దా నుది మొదటిరకము
మొదలు తుదయును దానె యా పూర్వకవులు
కవురు "బూర్జువా" లిద్ది రెండవరకంబు.

అవునుగాఁ గైతలో విషమాతురములు
పడిన తప్పకయ తగిలివచ్చు ననుట
వాని కథలకు మఱి వానిభార్య యిట్లు
లామె ననుటకు నది సరిపోయెఁగాదె.

ఆ సంపన్న కళాసిధి
భాసుర మగు యౌవనమునఁ బ్రాణము వీడెఁ
వాసిగల పండితులు దీ
ప్రాసమ బాణుండు నాశ్రయములకుఁ జెడఁగా.

ఊసీ యచ్చర! యే మా
యాసంపడినావె స్వర్గమందున నీవుఁ
మా సీమ కిపుడు వచ్చితి
మాసర శిశిరార్తుఁ డైన మలయాసలుతో.

చైత్ర మాసంబునందున సంజవేళ
నేటియొడ్డున నూహాచే నెడఁద కరఁగ
దూఁకు కళ్యాణరాగమ్ముతోడఁ గలసి
వచ్చు పద్యమువలె వచ్చె భాసురాంగి.

అకట! నూతనదేవాలయం బొకండు
కట్టు టన్నను బుట్టెడు కంటగింపు
నందె హరిజనదేవాలయ ప్రవేశ
చటులయాత్రలఁ దట్టెడు సంతసంబు.

వారి దొడ్డినుండి వీరింటి గదికిని
జెంత వ్రాలె సీమచింతకొమ్మ
గోడ కొంత రాచుకొన క్రిందిముం డ్లూడి
వచ్చు నెట్టు పోయెఁ బైని ముండ్లు.

కోపపడకు మయ్యా! కుహనామనోజాత
వయసు దాఁటినట్టి వారితోడఁ
బడుచులకును బెండ్లివల దన్నమాటలు
పేరు తెచ్చుకొనఁ బ్రచార మింతె?

పగలు తప్పకపోయెడి పడతులందు
నిశలఁ దొలఁగిపోవరు సగానికి సగంబు
ఆ సగంబున సగము నీదైన యురము
చూచుకొనవలె బెజ్జాలు చొరకయుండ.

నలమహారాజుబోలు సుజ్జ్వలులు మఱలఁ
బుట్ట రంచుఁ బౌరాణికుఁ డట్టె చెప్పె
నరయ నాకాశరామన్న యట్టివాఁడె
వాఁడు వాఁ డని తెలియని వాఁడుగాదె.

మతము లే దందు రేకాని మహితమతులు
గాంధియస్థికల్ నదులలోఁ గలుపు టెంతొ
హిందుమతము సమాధిపై నెల్లవారు
పువ్వులమాల లుంచుటయుఁ క్రైస్తవమతంబు.

పోవుచుం బోవుచును నేర్పిపోయె బ్రిటిషు
వాఁడు మా నూత్న దేశీయ పాలకులకు
రేషనింగును లాటిచార్జియును నంది
పొందని జవాబులును ప్రశ్నములకు సభల.

మగువ బిడ్డలు నీదు రోమయ్యగాండ్రు
తలఁప నులిపిరి కాగితంబులు నయంబు
కాంత మోసమిదిమాసాల గర్భితైన
కాంతునిన్ గన్నుగిలిపెడు గదినిఁజూచి.

పృథివి దేవుఁడు లేదు చూపించు మందు
మనము దేవుళ్ళ మే మఱి మనకు మనము
నైనఁ గావన్న భార్యల కైన నవ్వు
డైనఁ గావన్న మఱి చచ్చినప్పు డైన.

ఒక యధికారికి "సప్లై"
ప్రకటిత సిశేయందుఁ బంపఁబడు వస్తువులఁ
"తకతై తక" తన కూఁతురు
ప్రకటా ప్రకటముగఁ గానఁబడె నట కంటే.

వరుస వావి లేదు వర్ణమ్ము జాతియు
లేదు మంచి చెడ్డ లేదు సువ్వె
వయసుమాత్ర మొకఁడు పాటింపఁబడు చుండె
నదియు పెండ్లి చేయు నవసరమున.

మన మిద్దఱమును దారిం
జనుచుండగ నిన్నుఁజూచి శ్వానము మొరుగం
గను నీకె తెలియవలయును
తనరగ నీలోని దొంగతన మెట్టిదియో.

బావా! నీ కూఁతురు నా
పై వేసెనుకన్ను చంకపట్టుక దిగదే
చావమొ మరునకుఁ జనుఁబా
ల్ద్రావువయసునందె యింత దగ యుండినచో.

విస్తరిసి నిష్ట మగు కూరవేసి పొంగు
లారు నన్నమ్ము వడ్డించు మనుము చూడు
మపుడు మామ సంధ్యావందనాది జప మ
సాధ్యమై పర్వులెత్తు పంజాబుమైలు.

నాకు నొక్కటికట్టును నీకు నొకడ
యేమి యన్యాయ మనఁగ "నా సామి" యనియె
నాకు నారాన్నులే మరి నీకు నారె
నాకు జరిగినయట్టి యన్యాయ మెంత.

స్కూలు ఫైనలు ప్యాసైన సుదతి కేమొ
భర్తగాఁ గలెక్టరు గాని పనికిరాదు
ఈమె బి. ఏ.; వివాహ మింకెట్లు జరుగు
ఖర్మపతులు లేనియట్టి యీ కాలమందు.

మీ యుద్యోగి యొకండ
న్యాయమ్ముం జేసెఁ జూడు డని మొరవెట్టన్
మా యుద్యోగియు మఱి య
న్యాయ్యంబును చేసె నందువా యని తన్నెన్.

పిల్లికి బిచ్చము పెట్టని
యిల్లసి పదిమంది యనిన నేమి ఫలం బా
యిల్లతసి దాతృతాగుణ
మెల్ల నరసి రావుబహాద రిచ్చిరి కాదా!

అసలె శిష్యసంచార మంతంత యయ్యె
నందులోన నూరూరను జందెములును
వేసి బ్రాహ్మణు లగుచుండ విప్లవంబు
జతనుపడె విశిష్టాద్వైత మతమునకును.

మా వారికి రైల్వేలో
నే వెసిలిక లేదు రాతి రెల్లను పనియే
మా వాడ దొంగభయమును
నీవో బలశాలి వుండి నిశం బోరాదే!

వానిఁ జంపినాడు వానిభార్యను తన
పడతిఁ జేసికొనియెఁ బుడమిఱేడు
ప్రేమ యనుచుఁ గవులు విరచింప గీతాలు
శిల్పిజాతి రాలు చెక్కినారు.

ధరణిపతి చేయు ఘోరకృత్యములు చూచి
పరమ మైన ప్రజావిప్లవంబు జరిగెఁ
గొంత జరుగ, విప్లవనాయకుల నొకండు
పట్టి రా జేమి టని చక్రవర్తి యయ్యె.

పలుకుబడియు నధికారము
గలవారికి నెంతమార్పు కలిగిన నైనన్
జలిచీమ యైనఁ గుట్టదు
తలక్రిందై ప్రళయ మైన ధారుణి నెల్లన్.

విదలింపఁడు చేయి ప్రభువు
విదలించున యెవఁడుగాని పేద యడిగెనే
నిది కలికాలము కావునఁ
బదిమందియు సంఘ మడుగ వంద లొసంగున్.

మరియాద గలుగు నిండుల
మరుఁడు తిరుగుఁదండ్రియింట మాదిరిగాని
తిరిపవు గాడిదకును నా
మరుసిం గని యోండ్రపెట్టి మణఁగుట పనిగా

పైని డేగ డైవు బాంబింగు చేయుచో
క్రిందఁ దల్లికోడి ఱెక్కఁచాచు
పిల్ల రండుఁ బిల్ల జెల్ల చేరఁగ "ఆంటి
ఎయిరు క్రాఫ్టుగన్ను" ఎద్రిచె మునుపు.

పగిలి చను ప్రత్తికాయల పాటికాక
అల్ల మిణుగురు పురువులయంత లేక
విదియచందిరు వెన్నెల చదల నెక్క
నల్పకవి దైనయట్టి కీర్త్యాశపోలె.

బ్రాహ్మణ బ్రాహ్మణేతర భావసంధి
వశతఁ బ్రాణాలుపోయెడు వార లెవరు?
అచట నచట ధనమ్ము లేనట్టివారు
అటు నటుఁ గులమ్ము వోట్లు లేనట్టివారు.

వాఁడు సప్తాహములు చేసి మేడకట్టె
వీఁడు నుద్యోగముంజేసి మేడకట్టె
వాఁడు దొంగయటంచును వీఁడు, నరక
లోకమేఁగు వీఁడంచు లో లోన వాఁడు.

పత్రికల నీవు వ్రాసెడి వ్యాసములను
చూచి శృంగారభావమ్ము చూరగొంటి
వని తలంచితి దయచేయు డయ్య యింక
మీకడ భావ "మర్థపలాకు" లేదు.

ఈ పాడుసినీమా కథ
లీ పత్రికలందు కథలు నే నమ్మితి న
య్యో పాడుచేసికొంటిని
కాపురమును చేతఁ జిప్ప కట్టియు వచ్చెన్.

తెలుఁగుదేశాన యువకులు త్రిదశు లైరి
మొట్టమొదట శాస్త్ర పురాణముల నిరసన
పైన దేవుఁడు లేడన్న పట్టుదలయు
సూటిగాఁ జిట్టచివరకు సోషలిజము.

సరదాకు వేటలాడును
బొరియలలో నక్క చిక్కఁబో దని నక్కఁ
బొరిఁజిత్తులమారి యనుచు
విరచించెను మససి; క్రూరవిధ మిది యగుఁచో.

అడవి యుద్యానముం జేతు రనుచు నీవు
పొంద నేల ముదంబు కసిందమొక్క!
నినుఁ బెరికి ప్రోవువెట్టి యెండించి యెరువు
చేయ కున్నను జాలు నీ జీవితంబు.

అంటఁబోకు మొక్క గవర్నమెంటు మాత్ర
పడను దిట్టుము నీ యిచ్చవచ్చినట్లు
కొంచెముగ నొట్రిగా "సెక్సు"కూడ కలుపు
పత్రికల యమ్మకము నా జవాబుదారి.

చెలఁగి నీకును కీర్తి నార్జించునట్టి
ప్రతిభ లే దొక్క చక్కని బాట కలదు
శక్తిగలిగి యెవ్వఁడు ప్రతిష్ఠకును నెక్కు
వానితో నీవు పత్రికావైర మూను.

ఎత్తు గిలకబావి యింతి నీరముతోడు
రాజు చుండె ప్రాయ్యొ రైక లేదు
ప్రియుఁడు కెలన నిలచి వీక్షించు చున్నాడు
పడతిచేద నూత వదలివేసె.

కరవఁబోవుచు నున్నట్లుగా నటించు
కోరలం దింపకయ మెడల్ కొరికికొనును
వైరముం బ్రేమ యొక జాతిభావము లని
వ్యాఖ్యచేసెడు శునకము లాడుకొంచు.

మంచమునునుండి కోపాన మగువ మాటి
మాటికిని లేచి పోవఁగా మగఁడు తాను
రాత్రి, మంచమ్ము కుక్కిఁగాఁ ద్రాళ్ళుకోసె
పడతియును లేచిపో సులభంబుకాక.

తిండి లేనట్టివారికిఁ దిండి యిడడు
తిండి కలవారిదగ్గరఁ దీయుఁబన్ను
ఉర్వీపతికంటె దంతవైద్యుండు నయము
పన్ను కట్టును లేనట్టివాఁడు చసిన.

పువ్వుటమ్మల పొదివోని నవ్వు తొలయ
నడిగితివ యేసి నే బదు లాడలేను
వ్రాసి యిచ్చెద నీదగు వర్తనంబు
మదియుఁ గలదేని నీవుగాఁ జదువుకొనుము.

అత్తా! చూచుచు నవ్వెదు
గిత్తవలెఁ నీదు కొడుకు కేరడములు పే
ర్చెత్తి మితిమీరు చున్నా
డుత్తది నన్నన్న లాభ ముండదు పైనఁ.

పగటి గృహభారవశతఁ గోపంబు నూను
శ్రమభరాలసమై మలుసంజవోలె
మఱియుఁ గులకామిని నిశాప్రమాణముగను
మెల్లగఁ బ్రసన్న యగును జాబిల్లివోలె.

వట్టియాశతో నేమి లాభంబు; కీర్తి
కాంతఁ దార్తురు పత్రికాకాంతలు కవి!
నమ్మ వేసియు మఱి దేశనాయకులను
పోయి యిద్దియబద్ధ మేమొ! కనుగొనుము.

బోట్లకాలువ, రెండువైపులను గలవు
గ్రామములు, స్నాన పానముల్ కాల్వయందె,
తెరలి మన్మథుఁ డచట వంతెనలు కట్టు;
కోర్కె-మెయి జలాంతర్గామికూడ నౌను.

తల్లి పయ్యెద కదలినఁ బిల్లవాఁడు
లేచుఁ దల్లియె లేచిన లేవ డెట్లు
భర్తకడ నుంత సదురింపఁ బడతి చేయు
నఖిలయత్నమ్ములు నమన్మథార్పణములు.

స్మరదృశుఁడు "కాస్మపాలిటన్" మహిమ లేదు
కడగి పూరుషు లంత "బిగట్సు" లేరు
చెన్నపురి కాళిఘట్టపు సీమలందు
తెల్ల "బ్రాథెల్సు"లో నల్ల తెల్ల పోర్లు.

అందఱును కోకిలను మెత్తురం చతండు
కోకిలను దిట్టుచును వ్రాసెఁ గ్రొత్తపాట,
యెవరు చెప్పిరో కోకిల కీ విషయము
వానియెలనాగ గొంతులో వచ్చికూయు.

ఒక యలవాటుగ దయచే
నొకనికి నేదేని యిచ్చుచుండుము కొన్నా
ళ్ళకు మానుము మానినతో
నకటా! దుర్మార్గుఁడైతి వా క్షణముననే.

కడఁగి 'కాన్స్టేబి' లైన నీకంటె నయము
కాస్త మోటారునకును టిక్కెట్టుకూడ
నాకునైన సంపాదింప లేకపోతి
నాల్గు నందలు తెచ్చుచున్నావు మఱల.

వణఁకుచుండిన యొకపేదవాఁడు వచ్చి
కరము చాచిన బామఘుడిఁ గసరికొట్టె
నప్పుడే "నాషీకూటములు" నంచు బొంగ
రాల పిత్రుల మేపి దర్జా వెలార్చె.

మా యింటివెనుక భర్తయు
జాయయు, పిల్లలు నయంబు సగము మిగిలిపో
రేయి యగుదాఁక; గర్భిణి
యాయమ యేఁటేఁటఁ బ్రేమయది కాఁబోలున్.

తన మాతృభాషలోపల
మును చదువక యుండ సంద్రములు నాల్గాపోఁ
శనముంబట్టిన నైనను
జనుసి తెలివి తల్లినేల సంస్కృతిఁ గనునే

వృత్తులు గుణాశ్రయము లని నేర చెప్ప
వలెనె మీ యన్నదమ్ములవంకఁ జూడు
నీ వుపాధ్యాయుఁడవు మాటనేరుపరివి
నీ సహోదరుఁ డేమొ పోలీసువాఁడు.

ధనవంతుఁడు నధికారియు
బొనరించిన చిన్నపసని బొగడుదు రెపుడున్
ధనహీనుఁడు విద్వాంసుఁడు
పొనరించిన గొప్పపనియు బూజుంబట్టున్.

అతసిభార్య పుట్టింటికి నరిగె వాఁడు
వంట చేసికొంచుండెఁ దానొంటరిగను
అంతసేపు వున్నదే "కూరలమ్మి" లోన
నెన్ని కూరలు కొన్నాడొ యేమొకాని.

పౌరజనంబుల కైన యు
దారత నడిగెదవు పాంథ! తమ బావులలో
నీరే త్రావుడు రెవ్వాడు
ఏఱును ప్రవహించుచుండ నే నీ కెలన౯.

ఎల్ల పెఱచెట్ల చివురాకు లింత ముందు
వేసఁగికి నీనకట్టున వెలయు చుండ
చిసికిం జీమ కుట్టు లేదే నెలంత!
మావిచివురు చల్లఁదనంబుమాలు చెప్పా.

ఆయెడ సంగీతోపా
ధ్యాయుఁడుగా వెలుఁగుచుండ నార్నెల లందు౯
మీ యల్లుస నీ యూరనె
వాయించిరి పుష్పశరుని బాజావోలె౯.

అతఁడు మరి నాస్తికుఁడ నంచు నంత చెప్పి
తనయునకు జబ్బు చేసినతరుణమందు
నెట్టుకోను జ్యోతిష్కులచుట్టుఁ దిరిగె
వేడిమొయి మ్రుట్టఁ జదివించె నాఁడు వెల్ల.

ఊరిచెత్త నూడ్చు నువిద మురుగుకాల్వ
లోనఁ దీసి బురదలోన వెదకు
సర్వజన్మఫలము సంధిల్ల నిటు పుట్టి
మరియు నేమి కలదొ, మమత విడక.

శ్రీమంతులు ధీమంతులు
నీ మనుజుల వేరు వేర సృష్టించు విధిఁ
గామించినట్టి శారద
పై మోహము విడిచిపెట్టు పరమదరిద్రా!

భర్త "విల్లు"నఁబడి "మనోవర్తి" తినుచు
నూరి కుపకార మొనరించు నువిదవోలె
వేదపురుషుని దగు "మనోవృత్తి" తినుచు
బ్రసవశరుఁ గొల్చు నగ్రహారంబు బడిత.

పెండ్లి పీటలపైన నవ్వింపఁబోవ
చెలియ! నాకు నవ్వాఁగదు చెప్పుచుంటి
పతియెడఁద విప్పకలిగిన వాఁడో! తోఁచ
కుండఁ దొణఁకక బెణకక యుండువాఁడో?

"అత్త! నీ కూఁతు రది యేల నమ్మ! తాఁటి
యాకుపైఁ గూఱుచుండె సిగ్గైనయట్లు"
"ఎందుకో నాకుఁ దెలియద యీవె పోయి
చిన్నమఱఁదలు పిల్లఁ బ్రశ్నింపరాదె?"

గాజు నిలువుబొమ్మను దేహావర్ణ కలిత
"వాయిలును" గట్టి నిలఁబెట్టె వర్తకుండు
దాని నుల్ల కనుంగొంచుఁ దా నతండు.
కోరమూపులఁ గంచు షోకులనుబోవు.

ఒంటరిగ నిల్చియున్నట్టి యువిదఁ గాంచి
మీది యే యూరటంచుఁ గస్మిటి యడుగ
విర విరల మోము గర గర ల్పొదవి బిట్టు
చుర చురల్ కన్నుగా వానిఁజూచె నతివ.

నల్లకుక్కఁ జేతుఁ దెల్లకుక్కగ నంచు
సబ్బుపెట్టి యొకఁడు జమురుచుండ
నెవఁడో నవ్వె నొక్కఁ డేల కాకూడదు
మానరాదు యత్న మైన ననియె.

మేనమామ గౌరీపూజ కైన వేళ
విసుఁగుకొనె "నింకఁ గొంచెము వేడలుపైన
మూతిగల తట్ట తెచ్చిన మునిఁగిపోవు
నేమి యవ్వారి దైన సొమ్మెల్ల" ననుచు.

వేద శాస్త్రాదులకు రక్ష వెలయుకొఱకు
రాజు లా పూర్వమగ్రహారంబు లిడిరి
ఆ మహాగ్రహారంబుల ననుభవింత్రు
సిగ్గుచెడి వేద శాస్త్ర విక్షీణమతులు.

ఒకఁడు సంధ్య వార్చు డొక్కఁడసి కధ్యయ
నంబు లేదు కర్మనిష్ఠకమును
సిరియు సమముగాను చెడియె బ్రాహ్మణు లందు
నొక్కశాఖకంటె నొక్కఁడు గొప్ప.

కనకదుర్గ నవ్వులకుఁ బుల్కలుగ వచ్చె
మల్లికార్జున శివదేవు మౌళివీధి
వెన్నెలలు కృష్ణ చల్లనిపిచికలను
పూచికలముండ్ల వోలికఁ బొడుచుకొంచు.

కాశిలోన నుద్యోగము కలుగు నతని
కల కుదిర్చిరి సంబంధ మతఁడు వచ్చె
స్నాతకము వేళ నరలఁ గట్నంబుమాట
లేచి నిజముగాఁ గాశికి లేచిపోయె.

పుడమి ము న్నేలితి మటన్న మిడిసిపాటు
ముసలిమాన్లు నియోగులు మొదలుగాఁగ
నిస్పృడుం బడ నాంగ్లేయు లిప్పు డేలు
చుండి పడుచుండి రన్నఁ దప్పొందు నేమి?

కడఁగి కమ్మ్రలు పిండిన గంజిమడత
తెలయుఁ జూపులు కిఱ్ఱుచెప్పులును గలుగు
పెద్దయాసామి, కుప్ప నూర్పిడి కడియము
కుసుమశరునకుఁ బెట్టనికోట యయ్యె.

వానిమొగంబున కది యొప్పు
డైనను నొకయెద్దు నైన హంసను నైనం
గానీ చూచెనె? తనసతి
యా నడచెడునట్టి యంద మది యెఱుఁగంగన్.

అచటఁ జెల్లె లున్న దక్కఁగా ర్లుండిరి
పట్టపగలు నేను వత్తు నేని
అకట! వార లేమి యనుకొందు రన భార్య
అవును వార లెఱుఁగ రనియె భర్త.

తనకుఁ దెలియనియపుడు పద్యమ్ము వ్రాయు
నెవఁడుకాని మహాకవియే తలంప
తనకుఁ గోరిక లేనప్డు వనములోనఁ
గలుగునన్ని వృక్షమ్ములు కల్పకములె.

ముదిరిపోవుచు నున్నారు పూవుబోండ్లు
పితృగృహమందుఁ గట్నముల్ పెరిగిపోయి
మనకు మతమైనలేదాయె మఱియు వారి
మిషనరీలుగ నెటకొ పంపింప నైన.

మొగమునందున సౌమ్యము బిగువు జఘన
మందవిని గల్గనాయమ మగఁడు నూర
నున్నఁ గన్నెత్తిచూడదు చన్నత్రోవ
నతఁడు లేకున్న నుంత కన్నాడుచుండు.

ఇంటిలో దీప మున్నదం చెవఁడుగాని
పండువెన్నెలలో నారుబయటఁ బోడు
పోయినను తప్పె? వెన్నెల పులుఁగువోలె
కాంతిదారాల నిచ్చెన కట్టుకున్న.

బ్రాహ్మణులు పూర్వ మపకారపరు లటంచు
వచ్చి నపకీర్తి యెట్లును వచ్చెఁ గాని
పూర్వబ్రాహ్మణుల్ సంతానమునకు "బ్రిటను"
చేత "లవణుసు" లేకుండఁ జేసినారు.

మొగిలు పట్టినంత ముగుదకన్నుల తుదల్
పులుకు పులుకు మంచు పొడుగుసాఁగ
మేయు చున్న యెడ్ల మెడలోని గంటల
యులివునకును బ్రిమసి యులికిపడెడు.

శ్రీమంతు లయి కనకదు
రామోహన దర్శనంబు గావింపఁగ వీ
రేమో సన్యాసు లయి స్వ
హామ్మృషఁ గొలిచెదరు మల్లికార్జున దేవుఁ.

ఆ రోడ్డున స్త్రీ పురుషులు
జారత చోరతయుఁ జేసి సంపాదింపఁ
దారిద్ర్యము తెగకున్నది
యూరా! గడ యెక్క వృత్తి యంత్రోత్తమ్మో.

ఓయి! కార్యమునకుఁ బోయెడి మిత్రుఁడా!
ఉవిద నీకు నణఁగి యుండుటయునో
ఉవిద కీవ యణఁగి యుండుటో తొలిమూఁడు
రేలయందె సిగ్గు తేలిపోవు.

అందముగ రాలిపడి ఫాల్గునాంతమందు
దట్టముగఁ బూఁత యీ వేప చెట్టుమొదట
నున్న యిరుప్రక్కబండలం దుదితగంధ
నారణ కపోలయుగమునాఁ బరిమళించు.

చిన్నిసిగ్గులు కొలఁబోసికొన్న వేళ
నిలువు నిలువున స్నేహంబు నిండిపార
నల్ల నేర్చెను మఱఁదలు నాపు నేయి
కీలు కొలపోఁత యప్పటి గిద్దఁ జూచి.

క్షితి నదృష్టవంతుఁ జెఱుపువాఁ డెవ్వఁడు
కవికి ముట్టలేదుగాని పైస
యాసకొలఁది నతఁడు వ్రాసిన కవితచే
ధనికునకును భోజతయె ఘటిల్లె.

మట్టి మోయ నటంచుఁ బ్రాల్మాలిన దని
కోపమున భర్త భార్యనుగొట్టి మట్టి
యంతయును దానె మోసి తా నతివ యన్న
ముం దినద టంచుఁ దా నన్నముం దినండు.

స్రస్తకటిచేలకంచుక, శ్లథకచాళి
యైన నెలనాగ నిద్రాభరాలసాక్షి
తానె వంటిల్లు సర్ది మూఁతలను బెట్టె
దానె దీపము తగ్గించె తరుణిభర్త.

స్వామి! యుండు మన్నఁ బైపైనిమాటందు
నేమి సేతు నట్టి యేగు మన్న
నెఱుఁగలేనె నీదు నిష్టమ్ము లే దందు
పూరకున్నఁ గోపమూరఁ జూతు.

వాని కులమునందు వాడె విద్యావంతు
డెంత డబ్బు కీర్తి యెంత కలదు
కులములోని పూరుషులకు దేవుఁడు వాఁడు
వెలఁదుకలకుఁ బూవువింటివాఁడు.

పెట్టెలో నున్న గుఱ్ఱపుతట్టుఁ బట్టి
నులకఱ్ఱాఁడు కళ్ళెముకట్టి వెలచె స్వారి
తుమ్మపీకెల నది పడఁద్రొబ్బె నంతె
యెవరిమాటలో విని పుత్త్రి నేల నెగువ?

ఆమె యొక్క కళాస్థానమధర మయ్యె
నంత వెగటయ్యె నోరు బింబాధరకును
కార్తె కార్తెకు దున్నును గాని చినుక
జాడ యాకాశమును గాంచి పొగులు భర్త.

ప్రతిదినమ్ము సాయం సాంధ్యరాగసుమను
లతసి మొగముననే చెరలాడు చుండు
బ్రతిదినము నష్టు వచ్చెడు రైలులోన
నాడువా రున్న పెట్టెను నభిముఖముగ.

ఓరి పిచ్చివాడ! యుర్విలో స్వారిచే
యంగరాని గుఱ్ఱ మంచుఁ గలదె
చెలఁగి యది "హరాము" చేసిన నైనను
గొంత; తుదకు రాతుకొలఁది కాదె?

తరఁగతులకొలఁది గవు లుం
దురు శర్వాణీమనోజ్ఞ నూపురములు పై
తరఁగతి; మఱి పరమాధమ
తరఁగతి ఖిల్లీదుకాణదారుల మితుర్ల్.

ఇంద్రుఁ డైన గాని యింతటిసిగ్గు తాఁ
బడఁడ టంచు నెంతుఁ, బడఁతి యంత
నైక చీర మొదలఁ గ్రమ్మి యున్నవి కదా
కోమలాంగి కెందుకో మరంత.

అవనిఁ బెద్ద యుద్యోగస్థు లదొకజాతి
పేదల యదృష్టమును పీక పిసికి చంపి
యస లదృష్టంబె లే దందు రాత్మగోప
నంబుచేయఁగ నెన్నిమార్గంబు లొప్పు.

మనుజు లెల్లరును సమానంబె యందువు
నమ్మనిష్ట ముండి నమ్మలేను
తెలియ నొక్కఁ డొకఁడు తీయు గోతులలోతు
వేరు వేరుగాఁగ వెలయు చుండ.

పురుషులకుఁ దప్పలేదుకా! పొలతి, నేను
కాక మఱి యెవ్వతెయు నైనఁ గలదె యన్న
నన్న నున్నది యనుదు లే కున్న లేద
యనుచు దానికిఁ గోప మే లరుగదేర?

చిలవలు పలవలు నూరక
కలిపించుచు నేల పలుకఁగా? మీకును నా
లలనకు నేమియు లేదని
చెలువముగా నేన మున్న చెప్పితినిగదా!

అతఁడు పత్రికనుండి యాలకించుచు నుండె
సంచుఁ దెలిసి మొకతె యతనిభార్య
తోడ ననియెఁ "బూవుఁబోడి! నీ పతి, పూవు
టమ్ముల్వాఁడు నన్నదమ్ము" లనుచు.

వాఁడు శిశువయినంతవాఁడు కన్నెకట్టే
పెడన యున్న నేమి? చేసి కాదె?
శిశువు మేనఁ గొంత చెఱిసగ మయ్యె స్త్రీ
ప్రకృతి వాని దగు స్వభావమందె.

ఉన్నవారను లేనివా రున్నవారి
కే మొసంగుదు రనుట యదెంత నిజము
మొయిల! మాఁగానిపై గుండపోఁత యనుచు
చినుకు చినుకవు మా మెట్టచేలమీఁద.

ఆడవారిపిఱుఁదు లరసి యూరక యిట్లు
బ్రమసిపోదుగాని బావ! నీవు
నీవు చీర తొల్వు! నీ పిఱుందుల సొగసు
నరసి జనము లెంత మురియఁగలరొ!

అటకపై నుండి దూఁకి వాఁ డరుగుదెంచి
నీపయి వసంతముం బోసెనా! పడంతి
ఊరిదేవునకును వసంతోత్సవంబు
జరుగఁగా దేవి కేటికి జరుగరాదు.

రెండు పిడిరాళ్ళు మోసెడి "శాండో" వోలె
ఉవిదయే తాను ముందు కూర్చున్న నైన
బ్రదుకనీయఁడు గుర్రపుబండివాఁడు
వెనుక బరు వంచుఁ దెగ గోలపెట్ట దొడఁగె.

తెలివితక్కువకూడఁ బతివ్రతాత్వ
గుణమునకు నలంకారము కొన్ని యెడల
నక్షరము రాదు తనపతి కతఁడు పండి
తుండటంచును దాఁ జెప్పు చుండు నామె.

ఆ యెంతో గొప్పనటునకు
మాయురె! రంగమ్ముమీఁది మాట యటుండెం
బో! యింటివద్దనైత
మ్మా యేకస్త్రీవ్రతంబె యభినయ మయ్యెన్.

శ్రమపడి యొకసారియె యా
దమయంతికి మున్ను హంస దౌత్యము నెఱపెన్
శ్రమ లేక వేయిసార్లీ
దమయంతికి హంసగమన దౌత్యము నెఱపున్.

నలచె నిన్న మొన్నటు మొన్న నేఁడు, నెల్లి
యును మ ఱెల్లుండి యావ లెల్లుండి చూతు
మఱి యటావలెల్లుండియు మఱలిరాదొ
వనితఁ బుట్టింటినుండి రావలవ దనుము.

ఒడలఁ జెమటపోసెఁ గడు రొప్పు చుంటివి
కొస బుజాన నంటెఁ గుసుమరజము
పడుచుదాని మగడ! నడియెండఁ బూఁచిన
బీరపాదు త్రవ్వి పెట్ట నేల?

రోజు రోజుఁ జెల్లి బూజు పుల్లకుఁ జుట్టి
బూచి యంచు బెదరు పుట్టఁజేయు
చెల్లి బదులు తీర్చెఁ జివురాకు జొంపంబు
అక్క కిపుడు బూచి యంచుఁ జూపి.

ఇతఁడు గాని యప్పు డిప్పుడు పసివాఁడె
చిన్ననాఁడు తండ్రి చేయుచుండ
జపము, తానుగూడ జపము చేసెడివాఁడు
ఇపుడు దొరలఁ గాంచి యిట్లు చేయు.

తెలియదు దానికి లోపలఁ
గల కోరిక వెఱ్ఱిమొఱ్ఱిగాఁ గనుచుండున్
దెలియదను దీనికి నే గతి
ఫలియించునో సందుసందపగిదిఁ జరించున్.

స్త్రీ లుదుకుచుండ స్నానాల రేవులోన
వయసు రాకుండ నూహాలు వఱలునట్టి
సోఁగచూపుల బాలురు మూఁగినారు
చేరి తరువాతఁ గబురులు చెప్పుకొనఁగ.

పురుషుండు బృహన్నల జం
జఱు జుట్టుది మాచకమ్మ సుతుఁడు కలిగె ను
త్తరగోగ్రహణ ఫలంబో
మఱి.యీచుకపోవకున్న మహిమ య దేదో!

ఇంత చదువులేక యేదో 'సిఫారసు'
వలన గొప్పపదవి వచ్చినట్లు
తనకు దేవుఁ డట్లె కనిపింపవలె నఁట
జపము తపము యోగసరణి లేక.

అల్లఁ ద్రుంచి పూజాపాత్రయందు నుంచ
నీ ప్రసూనకన్యకలకు నెంత సిగ్గు?
సన్నఁ దెలిసెను స్వామి యర్చనకటంచు
నొక్క డొక డత్తుకొని హాస మొలుకుచుండె.

"ఓరి సఖ! నన్నుఁ జూచి యా నీరజాక్షి
మొగము నటు త్రిప్పుకొనియెఁ జిన్నగవుతోడ'
'త్రిప్పుకొనవచ్చు నీవు చందిరుఁడ వౌటఁ
జిన్నగవుకాదు ముకుళించుఁ జెలువుకాని'.

పూవు, చిన్ని పసరుమొగ్గ కాకయమున్న
సన్న యీనవోలె నున్నయట్లు
వలపు, సిగ్గుగాఁగఁ బరిణమించకమున్న
బాలయందు భయమువోలె నుండు.

అమ్మమ్మా! నీ చిన్నత
నమ్మున నట్టిట్టు చూచినావా! లేదా?
మ మ్మనెదు! కృతయుగమ్మున
గొమ్ములు లే వటవె? ఆలకుం గిత్తలకున్.

నట్టు నగుచుఁ బుజ్జు, చట్టుపల్ పచరింపఁ
గదల దాడుబొత్తు, కామజాతి
పఱచి కూఁతవెట్టి మరియాడగల కోడి
యైన లజ్జ నెంత యుందగించు.

బోటు బిడ్డ అల్లె పోటీలుపడి యామె
కంటె నీమె యీమెకంటె నామె
మగల బొమికలేర, నగలకై; చివరకు
జెలుల పతులు రాగిచెంబు లైరి.

చనుము విటకాఁడ! మీవంటి జనముకొఱకె
పరగఁ బెండ్లిం డ్లటంచు నేర్పఱచినారు
తమరిసొమ్ము నీవఱకె వృథాగఁ దింటి
నురక మా యింటిచుట్టును తిరుగఁబోకు.

తండ్రి చిననాఁడె చనిపోయెఁ దలలు మార్చు
మేనమామకు “మేనేజిమెంటు” వచ్చె
నల్లునకు నిర్వదేండ్లకు నధిక మైన
వీలులేదు “మైనారిటీ” వెళ్ళె ననఁగ.

ఆ మహారణ్యమందు దావాగ్ని పుట్టి
యామినీవేళ వీచెఁ దీవ్రానిలంబు
జాతిసంజ్ఞలు చెడి లింగసంజ్ఞ మిగుల
నాడసింగంబు దుప్పితో నభిగమించె.

తోయ్యలీ! నేను నీ డబ్బుతోడఁ జదివి
యకటా! యిట్లు నీ భర్త నగుటకంటె
వానివలె నిన్నుఁ జదివించి భర్త నేను
కాకయుండిన నెంత సుఖంపడుదును?

వానిగడ్డమ్ము పెరుగుట వానిదైన
యట్టి వ్యవహారసాహచర్యము; మునసబు
కోర్టు, సబుకోర్టు మఱియు హైకోర్టుదాఁకఁ
జెరిగి పెరిగి హఠాత్తుగా గొరుగు డయ్యె.

వాసి కవనమ్ము వాఁడును వాలిపోను
చెట్టయొడుపులు చేసి మా చిన్నదానిఁ
బాడుచేసినయది కాక పద్యములను
వ్రాసి మాకథ యూళ్ళపైఁ బంపు నంట.

జంటగిరులవెనుకఁ జంద్రోదయంబు కాఁ
బోవు నాకసంబుపాలు పెసంగె
నెఱ్ఱపునుగు గలిపి యేన్గుదంతపుఁ బోడిఁ
తీర్చు శబరి కంఠదేశమట్లు.

నూటయిరువది నంబరు నూలుదైన
రంగుచీరయే చాలును! రమణి నిన్న
తెల్లచీరను దాలిచి తెరువువెంట
డెన్కఁగాఁ బోవుచుండ "నూడిస్టా!" యేమొ!

క్రొత్తభార్య మగనికొఱకు గంజియు బువ్వ
కులుకు నడలతోడఁ గొంచురాఁగ
దున్నుచున్న మగఁడు దూరానఁ బ్రియఁ గాంచి
మిగిలినట్టి చెక్క మిగులఁబెట్టె.

కాలేజీలోఁ బదుగురు
బాలికలను నామె యొకతె పాపము గోలాం
గూలము తక్కినవారలు
కౌలేయము లామె చదువు గట్టెక్కింపఁగ.

"బడికి నేను బోవఁ బ్రతిదినంబును నన్ను
వెంబడింతు వేల? పిల్లవాఁడ"
"బడికి నీవు పోదు, బడిదాఁక నేఁ బోదు
నన్ను నడిగినావె? నన్ను నడుగ.

ప్రన్న తేనె యేరుపడని చిన్నరిమొగ్గఁ
గదిపి పారిపోయె గండుతేఁటి
తోఁటమాలి దాని దోరింపఁ దిరిగినఁ
ప్రోడ పూలు దాఁచె ముకుళములను.

పిల్లి పీఁచరకాయలుఁ బేర్మి నూఁచ
బియ్యమును, బాడుకొంచును బెద్ద యన్న
దిన దినమ్ముఁ బొలమునుండి తెచ్చు నంట
వట్టిచేతుల సంటికి వచ్చు నేలొ?

ఆమెజడ దీర్ఘముగ నుండ నతఁడు వలచి
తెఱవఁ బెండ్లాడుదాఁక నిద్రించలేదు
పెండ్లి తరువాత, సవరముల్ విలిచి తేఁగ
నింతి యాతని సదురింపనీయలేదు.

ఎ న్నెన్నిదార్లో? మూసిన
ద న్నన్నియు నామె; కూఁతు నాసను వనరుఁ
ము న్నున్ని విటులు చేసిన
సన్నుగడలఁ దొల్లి తా నుపాధ్యాయకదా!

పలకయు బలపమ్ముం గొని
తలవంచుక వ్రాయు చున్నతనయుని తలయే
పలకపయిఁ గలదు; తెలిక
న్నులకొసలవి తండ్రికాళ్ళనుం గనుచుండెఁ.

దేవుని పూజార్థముగాఁ
బూవులు తెచ్చితివి సగము పూపులు వలపుం
దేవేరి కట్టిపెట్టితి
భావకవుల సగమునంశె పట్టెను నీవుఁ.

నిజము, నీ వన్నయట్లుగా నీకు కైత
వేదమే, వేదమం దెంత వేధ కలకు
కామయజ్ఞాన కభిచారహోమములకుఁ
దగిన యర్థర్చలు యజుస్సులుగ వెలుంగు.

ప్రాణములకు లోపలిదగు
ప్రాణములో నున్నవలపుఁ బైదలి యిట్టుల్
మేనునకును వెలుపలిదగు
మేనునఁ బచరించి వాసమిత్రికిఁ దెచ్చెన్.

అతఁడు, భార్యవిటుని, యందంబు, తెలివియు
జదువు చూచి యెంతో సంతసించు
జనులయందుఁ బుణ్యాజనుల 'కేటాయింపు'
వినఁగ మున్నె చెప్పె వేమయోగి.

ఒక్క యెఱ్ఱగన్నేరొక్క! మందారంబు
దాని తాత, యనకు తావిమాట
జగతి నెంతమంది? జాలి యుండదు కాని
పొంగుకోప మన్నఁ బుట్టకొలఁది.

ముగుద! తీయను! గుండ్రని మొగమునకును
బిళ్ళపాపట యందంబు పట్టి యియ్య
దిలకబుచుకొని పెడచార, నెసఁగు పండి
నెఱినారింజను రసజ్ఞు లేరికొనరు.

పరమసుకుమార! నల్లులబాధ హెచ్చు
మా గృహంబున, బ్రతికిఁటిమగువ, ముసలి
దైనఁ బడుచుదనమ్మున హాసుకత్తె
నన్నపారుడి తృణమైన సంతసించు.

కావ్యములలోనఁ గలుగు వ్యంగ్యముల నెల్ల
మాట మాటకుఁ బట్టించి మగువలందు
బాన పడిన యిబ్బంది, తత్పరితకావ్య
ముల రసాస్వాదనాసుఖంబులకు రాదు.

ఇద్దఱు మిత్రులు తొలి రే
ముద్దియలం గలసికొన్నముచ్చట లాడన్
బొద్దయిన, జరిగి రొద్దకు
నొద్దకు నూహాలబలంబు లూరించినటుల్.

వాని బందుగులందున వానిబావ
గ్రుచ్చుకొని కొంచెముగఁ బైకివచ్చినాఁడు
బావకు 'ఫొటో' సమస్తమా భావములను
నీతి, సంఘమ్ము, కవనమ్ము, నిఖిలమందు.

చిన్నసందు వేఁపచె ట్లిరుప్రక్కలను
పూఁత వగరు తావి బుగులుకొలిపె
కులము, గర్వరేఖ, వెలయుఁ బ్రౌఢాంగనల్
కోసచూపు లొలయఁ జేసినట్లు.

క్షత్రియుల విజైనగర భూజానులందు
నల్ల బొబ్బిలి మున్ను శౌర్యంబు నెఱపె
నౌర! బ్రాహ్మణుల "ఇనాముదారు" లందు
నేఁడు బొబ్బిలి మఱి రాజనీతి నెఱపె.

అట ననార్యదేశంబులయందుఁ గొంద
ఱార్యుల మటంచుఁ బెఱల సంహారమాడ
ఇచట నార్యభూమిని గొంద ఱితరులందు
ద్రావిడుల మంచు సాఁగింత్రు దండయాత్ర.

అస్వతంత్రదేశంబును నద్దెయిల్లు
తెలియ నొకదాని కొక్కటి తీసిపోదు
ప్రాణము సుఖంబుగా నుండ బ్రదుకరాదు
శాంతకాములు పెద్దలు చావరాదు.

కూలితట్ట నెత్తిన వేసికొని చనంగ
మున్ను, వెనుక మామ సరాగములను వినఁ
దట్టనిండుగఁ దెలినుర్వు తెట్టెకట్టె
చాన చిఱునవ్వు తెలిబులాకీని దాఁటి.

పల్లెటూరివారు పదిమంది యువతులుఁ
వెంటఁగొంచుఁ జన్నపిల్లవాఁడు
సంబరంబునందు సగముచచ్చి చరించెఁ
దాను వారిమనిసె కాసియట్లు.

డాబుమెయి నెంతో “యడ్వర్టైజుమెంటు”
చేసినను వాఙ్మయంబునఁ జిన్నమంత
మళ్ళకుండుటచే “సినీమాను” జేరి
గుప్పు మని వాఁడు వడ్డితో గుంజుకొనియె.

పక్ష నిర్ణయంబు పద్ధతి సరిలేద
యువిద! నవమిమొదలు నవమివఱకుఁ
బక్షభేద మేరుపరచినచోఁ గృష్ణ
పక్షభావ మెంత పదిలపడును.

నీచేఁ బనిచేయించుక
నీ చేసినచేఁత బరిగణించదు మేలం
చే చనవు కృతజ్ఞతయును
దోఁచఁగనీ దదియసువ్వో దొరతన మనఁగా.

బడిఁ గులాచారమునుబట్టి ప్రాఁతనగలు
పేర్మి బొమ్మకు రంగులు వేయుగాని
తానుమాత్రము నేఁటికాలానికైన
"ప్యాషనే" పోవు నీ ముచ్చివాంఁడ్రపడుచు.

వయసుచే మిన్ను మన్ను కన్పడనిదాన!
ఆనుపూర్విగ వచ్చెడు నాముదంబు
దివ్వెపెట్టుము! యెక్కఁడో చివ్వపుట్టి
ఆరు నూనెలకై యంగలార్వఁబోకు.

బిట్టునడిరేయి వీఁచెడు వెఱ్ఱిగాలి
ఆకసమునందుఁ గార్మబ్బు లావరించె
ఒంటరిగ వచ్చెదరె తేమవంటివారు
సందు చెడ్డదిగద! ప్రతిష్ఠానిధాన!

డాక్ట రిచ్చెను ప్రాణముల్ డాక్టరునకు
మఱల నిచ్చుచు నున్నది సరసిజాక్షి
ఆతఁ డీయఁ దొలినాఁటి ప్రాణములకు
హక్కుదారుఁడు తా నేల నటమటింప.

నదిని మలుసంజయెఱ్ఱన నలుపుతిరిగెఁ
బల్లగాఁ జల్లగాఁ దోలెఁ బైరగాలి
యపుడ నిదురను మేల్కాంచి యావలించి
పడతి, తా నాడుపులివోలె బయలుదేరె.

అతఁడు నే నిప్డు చచ్చిన నతనిభార్య
వలెను నడుగుకతినదు నా భార్యగాను
యున్న యుద్యోగమున కెంత యుదరిపడియె
నతఁడు పండుగమామూలు నడిగినంత.

సకియ! నా భార్యకును బిల్లలకును ద్రావ
గంజి దొరకెను నీ భర్తకరుణవలన
నీ సుఖంబున కేమిలే! తీసివేయఁ
బోకువే చాన! మా నోటి ముందుకూడు.

నా తెల్లనిమైతీవకు
మీా తిలకము, చీర, రైక మేలా? కుహానా
చేతోజన్మద! నాపైఁ
బ్రీతితొలంగకు, వికారరీతిగ నున్నఁ.

భార్యతోఁ బ్రియమాడుట పరమమిత్రు
తోడఁ గష్టసుఖంబుల నాడ వెలితి
పడుట యను వానిసృష్టించి బ్రహ్మ సంత
సించె వే ఱొకబ్రహ్మ సృష్టించి తినని.

ప్రియముగ లోపలిరాతికి
రయమున నిలఁబడు జపాను రబ్బరుబొమ్మల్
నయముసుమి! మనుమరాలా!
అయయో! నీ కొడుకుకన్న నాలోచింపన్.

"నన్ను నా కిత్తు నన్నారు మున్ను చెలియ!
యెందుకో మఱి తప్పిపోయినది గాని"
"ఎందుకో యేల? నీ వన్న వేను చెల్లె
లను మ ఱే పూర్వజన్మమందుననో గాని".

అతనివలనఁ బూర్వమ్ము సాహాయ్య మందు
వార లొక్కొక్క డొక్కరూపాయి నొసఁగ
నుండ దీ వేమిః కాని కూర్చుండినారు
చెట్ల నెక్క వారలుః వాని చేతిచలువ.

గర్భముననుండి పడి రాలుగాయవోతె
మునుపు విస్తళ్ళు కుట్టి జీవనము చేసెఁ
గడుభయము; పోవ్రు నస రాలుగాయతనము
నేఁడు విస్తళ్ళుచింపి మండించుఁ బదవి.

అతనియుద్యోగమున కెప్పుడైన సుంత
యొడిదుడుకు వచ్చెనే నిలువెడలుగాని
ఆతనిభార్య: లేకున్న శుద్ధాంతవాసి
నంతతీవ్రత పెఱసతులందు లేదు.

పదిమంది యొకఁద్రోసిరి
యొద న్యాయమైన కోపమేఁ చెడి వానిఁ
గదలించిరి ముందునకును
నొదవిన దుర్వేళ నిషధయోగ్యులు వారల్.

వాఁడు తనభార్యమీఁది కోపమ్ము నెల్ల
పాండవుల భార్య ద్రౌపదిపైనిఁ జూపె
నధికముగ నేమిచేయుః శౌర్యంబు చచ్చి
మాన మూడ్చిన దగు జాతిలోనఁ బుట్టి.

"అయిను లాండు" దేశస్థుఁడు నలరుతోఁట
కేఁగి మందారము గులాబి యెర్రగన్నే
రవసి యన్నియు నొక్కటే యంచుఁ దలఁప
నాసపైఁ గోప మేల విద్వాంసునకును.

ధన మధికారము చదువును
దనరినయెడ గర్వ మున్నఁ దగునో తగదో
ధన మధికారము చదువును
దనరనియెడ గర్వ మున్నఁ దప్పక తగుఁబో

వారి యింటను క్రొత్త దైవతము లరుగు
దెంచి ప్రాఁతవారల త్రాళ్ళు త్రెంచినంత
నింటిలోఁ ద్రాళ్ళు తెగినట్టి యింతు లుండ
వారు వీరును జతకట్టినారుసుమ్ము.

ఆ యూరిలోన దారిం
బోయెడి యేనుఁగులఁ గాంచి మొఱుగుచు నున్నం
బాయక కుక్కలు నవ్వుచు
నా యూరిజనంబు పెంతు రఁట వానిబలే!!

మిషనరీలు రైల్వేవారు మేటిపత్రి
కలును పాలించు చున్నారు తెలుఁగుభాస
తురకలును సినిమాలయింతులును రేడి
యోచతురులు తీర్తురు తెల్గువాచకంబు.

తండ్రి! చదువులకై పరస్థలము దూర
మరుగు చుంటివి! యిదిగాస మఱచిపోకు
పేర్మిఁ బ్రాణముల్ నీ పైని బెట్టికొంటి
మేను ముసలిసి నీభార్య తేనెవాక.

దారి నడచుచు ముందుకుఁ బారఁజూడ
నెంత రమ్యంబుగా నుండె నీ స్థలంబు
ఇటకుఁ జేరినతరువాత నేమి కలదు
ఇతరదేశంబులంబలె సదియు నింతె.

మా యావిడ పుట్టింటికిఁ
బోయెడు నెలనాళ్ళలోనఁ బాలతీ! నీవుఁ
మా యింటికి రాఁదగదా!
మీా యింటను మదనుఁ డిట్లు మిడుకుచు నుండున్.

అయ్యో! యీ దీర్ఘవిరహిణి నాదరింపఁ
బోదువా? యేమి? యచటికిఁ బోయి యామె
మోము చిక్కినచందురుఁ డామె కనులు
నరవిరియుఁ గల్వపూవులం చనకు బాబు!

ఎప్పటిమాటయొ దెప్పెద
విప్పుడు పదియేండ్ల మీఁద నెప్పటి కపుడే
కప్పెదు నెరసులఁ దేసియ
దొప్ప వనుచు నెంచినాడఁ దొయ్యలి! నిన్నున్.

అతఁడు "నార్మాషియరరు" నాట్యమ్ము చూచి
వలచి, యింగ్లీషు నొలికించి వ్రాయు వలపు
గమ్మలకు జవాబుకొఱకుఁ గాళ్ళు గురుసు
వారఁ దిరుగుఁ దపాలా కచేరిచుట్టు.

పొట్టివానినిఁ గోసి పైకి నెట్టుచుంటి
వెంత నెట్టిన వాఁడు పై కెక్కఁగలఁడు?
తనకు నక్కఱలేనట్టి తాటిపండ్లు
నెవఁడు తాఁ గోసికొన్న నీ కేమిఁ స్వామి!

వ్రాసె నొకకొంటె "నోబెలు ప్రైజు" వాని
కిత్తు రని యీ యుగాదికి నే విమాన
మరుగుదెంచినఁ దనకోస మంచుఁ జూచు
"ప్లేను" దిగుటకు "డ్రో" మైన లేని యూర.

మంచెమీఁదనుండి మంటిచెడ్డలు వడి
సెలను బెట్టి పిట్ట సెలగు పేదుచ!
వదలఁబోకు నేలపాలుగా బెడ్డను
మీ పొలాలవైపు రేపు రాను.

ఓసి మొదటిబండ! యుదయాద్రియును నీవు
నొక్కచోటఁ గూడి యున్న నైనఁ
గొమ్మతోడ దీటుగొని మాటలాడకు
ఖచరు లైన నవ్వఁగలరుగాని.

వలపు గలుగు ననుభవం బది వేఱును
వలపులేని యనుభవంబు వేఱు
ఆటవికులు తేనెగూట మంటలు పెట్టఁ
గొనుదు రల్లఁ దేంట్లఁ బెనుచువారు.

తరుణి సింధుచూలాలు నోదార్చెఁ బతిని
"నాకు నోపిక లేదాయె, మీకు మీరె
ప్రక్క పరచుకొందురు నాకు వక్క మడచు
కొంద్రు వీవనతో వీచుకొందు" రనుచు.

వేదపురుషుఁడు నిన్ను లోభి వని తెగడెఁ
గావ్యకర్త నీకె దాతవుగాను బొగడె
అగుణము నధర్మమును మేఘమా! కృతాన
గలిసి గుణమును ధర్మంబుగాఁగ మారు.

అధిక శక్తిమంతుఁ డాశ్రయింపడు వేని
నల్ప శక్తిమంతుఁ డాశ్రయించు
నాశ్రయింపకున్న నమరవు పదవులు
పదవి కలుగువాఁడె ప్రభువు నేడు.

జనులు పరభాష చదివిన
విసుగమకములేని యూహావీధుల వెంటం
జను వారి వాదవైభవ
మనలముచేఁ బ్రేమ దీప్తమగు నన్నట్టుల్.

ముష్టికవి తాటియాకు చప్పాళ్ళు చూచి
రాజకీయాధికారి సారస్వతంబు
నిగ్గు తెలియని యట్టి కుందేలు బెదరి
వెసఁ బఱియాణము కట్టె జాబిల్లిదాఁక.

నీ మొదటిభర్త పైనను నీకు వలపు
పొందియుండెనా యని పునర్భువును గోర
అతఁడు చనిపోయి నాతఁడు పతివి నీవు
బ్రతికి యుండితివేమి టీ ప్రశ్న యనియె.

వాఁడు తన భార్యచేతఁ గృతార్థుఁడయ్యె
నట్టి యింగ్లీషు చదివెడు నట్టినీతి
వారలు భార్యలచేతఁ గృతార్థు లగుదు
రల్ల మామలు హిమవంతు లగుచునుండ.

ఆ యందకత్తియం గనెఁ
గాయజమతి కోరచూపుగాఁ “గమ్యాని
ష్ఠా”యము వాసిని శునక
ప్రాయముగాఁ జూచె హాస్యభావనపొంటెఁ.

పశ్చు విలుకాని సంతగఁ
జొచ్చెదరా వెలఁదిఁ బగలుమూచినఁ గలలో
నచ్చెడు నాతఁడు మిక్కిలి
సచ్చరిత యటంచుఁ దలఁపసాఁగెను మహిలో.

క్రొత్త శికమారు త్రాడుతోఁ గోడెదూడ
క్రొత్తపుట్టిన లాఁగుతోఁ గోడుకు కుర్ర
చిమ్ముకొని నేలఁబడి మన్ను చేసి కొనఁగ
రైతు రెండు రెండంటించె లేఁతగాఁగ.

భరతదేశాన మున్ను కొందఱు తపస్సు
చేసి ఋషులైరి నేడు మా సీమయందు
ఇంగిలీసు గ్రంథమ్ముల నట్టె చదివి
అట్టె బ్రహ్మర్షు లగుచుండి రద్భుతముగ

క్షితిని బ్రాహ్మణ ధర్మంబు చెడె నటంచు
భూసురుఁ డతండు దుఃఖించు సభలయందు
మెడను జందెము లేనట్టి కొడుకు జీత
మొప్పు డభివృద్ధి యగునని యింటియందు.

ఒగి సిఫార్సు జాతి కుద్యోగము లొసంగ
నీతి చచ్చుఁ జచ్చు జాతిశక్తి
జాతిశక్తి చావ స్వాతంత్ర్య మిన్నాళ్ళు
నిలుచు నన్నయట్టి నియతి లేదు.

కల్లు త్రాపుట తప్పును గాఫీ త్రావు
టొప్పు మరి వార కాంతలు తప్పును గుల
కాంతలొప్పునుం గులవృత్తి యద్ది తప్పు
మహిత మగు నిరుద్యోగ సమస్య యొప్పు.

ఐహిక స్వర్గలోక సౌఖ్యములు తెచ్చు
కవి వలపు, నన్నుఁ బ్రేమించుకాంత నతఁడు
డబ్బుగలయట్టి పెద్ద ప్లీడరుకుఁ దార్చె.
నంత నాపైన విరహకావ్యంబు వ్రాసె.

బడలి తల్లి లాగుబండితో గుర్రపుఁ
బిల్ల పరుగువెట్టు నల్లజాతు
లెచటి కేగుచుండె నెఱుఁగని పాశ్చాత్య
నాగరకత వెంట సాగునట్లు.

నేటికాలంబు నందుఁ బండితుఁ డెవండ
నంగ సుప్తిజంతముల చందం బెఱుంగ
కున్న యాతఁడు పురుగులు తిన్న తాటి
యాకులను లెక్కపెట్టెడు నట్టివాఁడు.

ఎంతొ బ్రతికిన నింక నాళ్లెండ్లు బ్రదుకు
నట్టి తనదైన పదవికై యాత్మ దేశ
మొక సహస్రాబ్దిగాఁగ బంధకిగఁ జేయు
వాసకై క్రొత్త స్వర్గనిర్మాణ మొప్పు.

తినునది గడ్డి, మరిం దమ
చనునది యొయ్యార మేమి జంతువులు ధరన్
తన యలుపపు టధికారము
జనునకు నదియెంత వ్యర్థశౌర్యము తెచ్చున్.

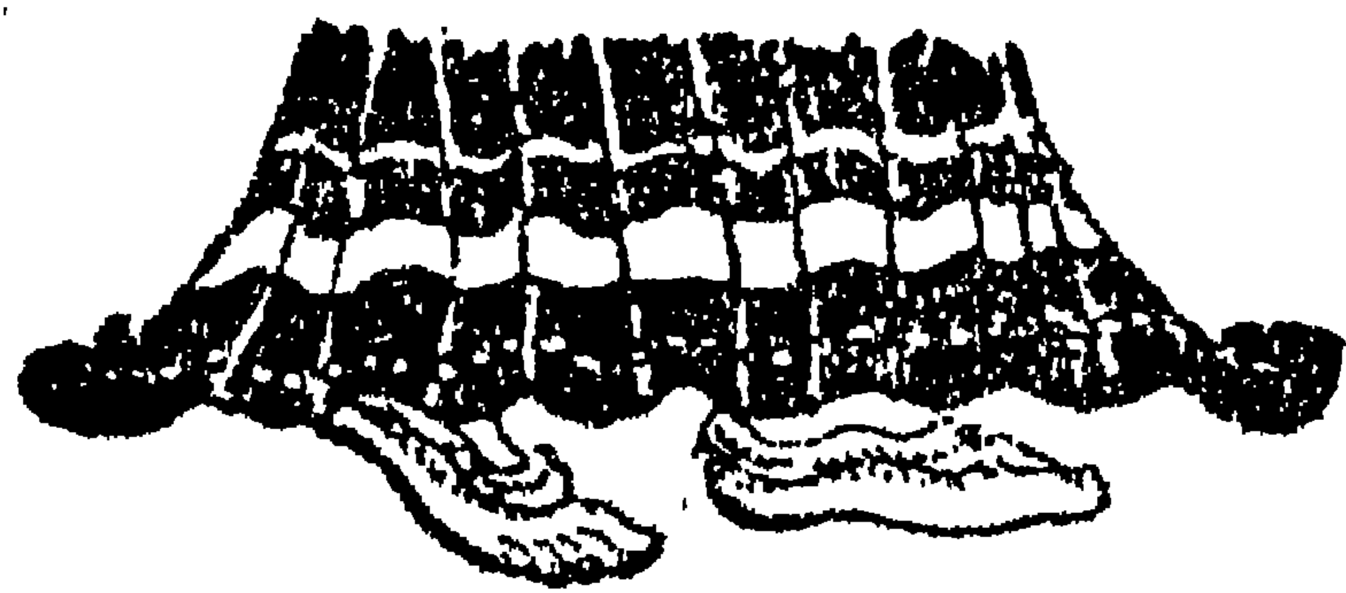
ఆ మహారాజుదగ్గర నతని కున్న
పలుకుబడి యెల్లఁ బున్నెము పండినట్లు
ఎంతమంది పేద కులాలయింతు లతని
మూలమునఁ గాంచిరో రాజభోగములను.

తనకుఁ బై యధికారి పాదమ్ము లొత్తు
నతడు తనక్రింది యధికారులందుఁ బ్రళయ
రుద్రుఁడగు సూర్యపాద సాంద్రుండు చంద్రు
డల్పనిశలందు విరహిణులందు వహ్ని.

అసలె దిగనారిపోయిన యాంధ్రభాష
నా మహానుభావుండు విద్యాధికారి
యై మరీ మరియును దిగనార్చె నట్టి
నేరుపే వానిపదవిని నిలువఁ బెట్టు.

పరుల కుపకార మొనరింప స్వర్గసుఖము
సంభవించుట యద్ది సంశయ విషయము
వేని కుపకృతిచేతువో వానివలన
నీవు గడ్డిని గరచుట నిశ్చయంబు.

ఏ పద్యమ్మున కదియే
యీ పంచశతీకవిత్వ మీయెడ నెచటన్
యాపి యొకించుక యూహా
వ్యాపారముచేయు మర్థ మందుకొనంగన్.



VARALAKSHMI PRESS, VIJAYAVADA-2